Nr. 31 (5) Katowice, dnia 24 września 1932 Rok IX.

GAZETA URZĘDOWA
WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO
DZIAŁ ADMINISTRACJI SZKOLNEJ

Administracja Gazety Urz. Woj. Śląskiego w Katowicach, gmach Urzędu Wojew. Śl. – Konto P. K. O. 304 121

Treść:

Poz.
84. Zarządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 1 września 1932 r. w sprawie zakazu stosowania kar cielesnych w szkołach Województwa Śląskiego.
85. Program nauki religji w dokształcających szkołach zawodowych.
86. Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Ośw. Publicznego Nr. 115 z dnia 9-go lipca 1932 r. II. S.-5396/32 o praktyce pedagogicznej kandydatów na nauczycieli szkół średnich.

Okólniki Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego:

87. Nr. 17 z dnia 29 sierpnia 1932 r. L. O. P. II-192/2 w sprawie zmian w okólniku Nr. 6 z dnia 25. V. 1932 r. L. O. P. II-192.
88. Nr. 19 z dnia 14 września 1932 r. L. O. P. II-1416 w sprawie planu godzin i instrukcji dot. programu nauki w szkołach powszechnych i szkołach ćwiczeń Województwa Śląskiego.
89. Nr. 21 z dnia 22 września 1932 r. L. O. P. II-1439 w sprawie przekazywania dzieci do szkół specjalnych.

Komunikaty:

90. w sprawie zakazu przyjmowania Józefa Rzewnickiego do szkół.
91. O wydawnictwach.
92. Konkursy.

Poz. 84.

WOJEWODA ŚLĄSKI.

L. O. P. II-1233.

ZARZĄDZENIE
Wojewody Śląskiego
z dnia 1. września 1932 r.
w sprawie zakazu stosowania kar cielesnych w szkołach Województwa Śląskiego.

Do

Powiatowych Urzędów Szkolnych, Rad Szkolnych Powiatowych, Dyrekcyj państwowych i prywatnych zakładów kształcenia nauczycieli.

Wśród szeregu środków wychowawczych, któremi posługujemy się w wychowaniu, aby osiągnąć cel wychowania, znajdują się dwa środki wychowawcze, bez których się obejść nie możemy ze względu na ułomną naturę ludzką, a to — kara i nagroda. Potrzeba mieć wiele taktu i umiejętności, aby te środki, zastosowane w wychowaniu, przyniosły nam pożądane i oczekiwane rezultaty, a nie deprawowały duszy dziecka i nie obniżały powagi szkoły. Szczególnie jeden rodzaj kary — kara cielesna — powinna i musi być stanowczo wyeliminowana ze szkoły tak ze względu na swoją brutalność, jak i ujemny wpływ moralny i często poważne uszkodzenia ciała.

Targanie za uszy, włosy, policzkowanie, bicie w rękę trzciną a przedewszystkiem chłosta, paczą charakter dziecka, ujemnie wpływają na poczucie jego godności, pozbawiają wstydu, wzbudzają uczucia nienawiści, rozgoryczenia, zemsty, uczą dzieci kłamać, wnoszą do duszy dziecka bunt, zaciętość; działają deprymująco na psychikę dziecka, obudzają wstręt do nauki i szkoły, odbijają się silnie na stronie umysłowej dzieci, ponieważ podniecają uczucie obawy i strachu, tamują bieg myśli, podniecają seksualnie, wyczerpują i osłabiają nerwowo i powiększają w społeczeństwie liczbę członków z nadwyrężonym systemem nerwowym.

Jeżeli sięgniemy w wieki średnie, to tam znajdziemy pochwałę dla kary chłosty, uważaną za najskuteczniejszy środek wpajania pobożności i bojaźni bożej, jednakże już Erazm z Rotterdamu w wieku XVI. potępia chłostę w wychowaniu, pisząc „trzymać obywateli w karbach zapomocą strachu, to metoda tyrańska, natomiast utrzymanie powszechnego ładu przy pomocy łaskawości, taktu i rozumu, to dopiero rzecz królewska. Podobnie w wychowaniu. Niektórych batogiem raczej do śmierci można doprowadzić, niż wykształcić; natomiast ci sami życzliwością i łagodnem napomnieniem dadzą się zaprowadzić, dokąd trzeba. Niema nic gorszego, jak przyzwyczajać dzieci do chłosty, bo nadmiar bicia sprawia, że chłopak zdolny i dumny staje się nieokiełzanym, bierniejszy wpada w rozpacz; ciało przestaje odczuwać razy, a duch twardnieje i nie słyszy perswazji. A jeśli chcecie, to dam wam bat, byście mogli chłostać swoich synów.“ Praca uporczywa wszystko przezwycięża. zatem nie ustawajmy w pracy, wysiłku; nalegajmy, żądajmy, zawsze zachęcajmy. Oto tym batem smagajmy grzbiety naszych dzieci.“

Stanisław Konarski tak wyraża swoje życzenia: „Gdyby możliwem było wykreślenie ze szkół naszych kary chłosty, to należałoby sobie tego bardzo życzyć. Patyk czy bicie po łapach jakiemkolwiek narzędziem zostaje raz na zawsze we wszystkich klasach całkiem wzbronione, pod karą, jaką zwierzchnik uzna za stosowną. Bicie zaś ręką lub czemkolwiek po głowie i po twarzy, szarpanie za włosy, targanie za uszy, dawanie szczutków w nos i t. p. są poprostu nie do pomyślenia w naszych szkołach i o ileby się kiedyś wydarzyły, powinny być surowo ukarane, podobnie jak słowa obelżywe, niegodne ludzi zacnych, tem mniej osób duchownych.“ W „Chowannie“ Trentowskiego w wieku XIX. czytamy: „Zamiast więc wydawania twemu wy-

chowańcowi rozkazów baszy tureckiego i chłostania go za zuchwałość i nieposłuszeństwo, oddalaj od niego wszelką okoliczność od złego, którąby go zepsuć mogła."

Ewaryst Estkowski w swojej autobiografji między innemi tak pisze: „Odbierałem codziennie karę. Ani szkolne, ani domowe kary nie wywarły na mnie wpływu. Tak mnie zafukano, żem drżał, gdy mnie nauczyciel lub ktoś inny po nazwisku zawołał. Tak surowy sposób obchodzenia się zostawił i na później wielce szkodliwe skutki. Zdawało mi się że rodzice i nauczyciel zupełnie już do mnie przywiązanie stracili i dlatego nieraz rzewnie w ukryciu płakałem. Przypominam sobie dobrze, jak już wtenczas nieraz o tem myślałem, że nieprawdą jest, że dziecko jest najszczęśliwsze."

A znana wychowawczyni Matka Darowska powiada: „Najnikczemniejszym bodźcem lub hamulcem czynów człowieka jest strach, bo on upadla, obniża charaktery, prowadzi do fałszu, do podstępów, do pochlebstwa, nawet niekiedy do zdrady... Zatem w wychowaniu nie godzi się działać na dzieci strachem."

Do wyżej przytoczonych poważnych głosów pedagogów ubiegłych wieków tak dobitnie i przekonywująco, motywujących potrzebę zniesienia kar cielesnych, trzeba jeszcze dodać, że kary cielesne nie wzmacniają karności, lecz przeciwnie tam, gdzie są stosowane, niema żadnej karności, bo z jednej strony dowodzą one niedołęstwa i nieudolności nauczyciela-wychowawcy, z drugiej zaś strony wpływają one na przytępienie wrażliwości moralnej dziecka i obezwładniająco działają na jego wolę, a wszak prawdziwa karność to świadome władanie sobą, to samoopanowanie rozumu, uczuć i woli. Karność tę ułatwi takt nauczyciela, jego powaga, jego godność, oraz „miłość dusz ludzkich" (Dawid), która mu pozwoli na zaobserwowanie warunków domowych ucznia, jego otoczenia i wniknięcia w poruszenia duszy jego, poznania przyczyn niedomogów duchowych, by odpowiedniemi środkami zareagować i wpłynąć dodatnio. A środków wychowawczych poddostatkiem. Pierwszy i najważniejszy to przykład wychowawczy, przymioty jego umysłu i serca, to jego serdeczne i przekonywujące pouczenie, odbywające się w atmosferze wzajemnego zaufania, życzliwości, pogody i radości, to nadzór stały i troskliwy nie dopuszczający do wykroczeń słabej i lekkomyślnej młodzieży, to regularne i planowe ćwiczenia w młodzieży dobrych i pożytecznych nawyków i przyzwyczajeń i stałe czuwanie nad ich wykonaniem; to upomnienia, zachęty, pochwały, nagany, z miłością i umiejętnością potraktowane, to wreszcie współżycie z dziećmi nie tylko w godzinach szkolnych, ale i poza szkolnych i współpraca z domem rodzicielskim.

Wobec powyżej przytoczonych zapatrywań na karę chłosty wybitnych pedagogów i podanych w niniejszem zarządzeniu nowoczesnych środków wychowawczych zabraniam z początkiem roku szkolnego 1932/33 stosowania względem dzieci przez nauczycielstwo w szkołach kar cielesnych, a niestosujących się do powyższych wskazówek nauczycieli pociągać będę do odpowiedzialności służbowej.

Powyższe zarządzenie odczytają P. P. Kierownicy szkół nauczycielstwu na konferencji, rozpoczynającej rok szkolny 1932/33 i zażądają od nich podpisu, jak również wszystkim nowowstępującym do służby nauczycielom podadzą do wiadomości. W zakładach kształcenia nauczycieli omawiać będą nauczyciele nauk pedagogicznych postanowienia niniejszego zarządzenia z kandydatami czwartego i piątego kursu.

Nadto na konferencjach rodzicielskich uczynią P. P. Kierownicy szkół sprawę niestosowania w domu kar cielesnych względem dzieci przedmiotem obrad i wykażą rodzicom zgubne skutki używania tych kar jako środka wychowawczego.

Dr. M. Grażyński,
Wojewoda.

85.

PROGRAM NAUKI RELIGJI

w dokształcających szkołach zawodowych.

(Do L. O. P. IV-2359 z dnia 29. VIII. 1932 r.).

I. KLASA.

wrzesień—styczeń:

1. **Bóg.** Jego istota poznawalna przez świat, przez sumienie, przez objawienie. Jego przymioty, bezpoczątkowość, wieczność, doskonałość.
2. **Bóg w Trójcy św. Jedyny.**
3. **Trójca św. w życiu Kościoła Katolickiego.**
4. **Stworzenie świata** (hexaemeron, raj, grzech pierworodny, potop).
5. **Dusza ludzka:** jej istnienie, Darwinizm (ostrożnie), nieśmiertelność duszy, jej władze (rozum, wola), ich kształcenie (nauka, wychowanie, charakter).
6. **Dzieje objawienia.** Stary, Nowy Testament — Monoteizm, Mesjasz, Zbawiciel.
7. **Źródła Objawienia.** Pismo św. Podanie, Tłumaczenie Pisma św. Badacze Pisma św.
8. **Religja:** przyrodzona, nadprzyrodzona: rodzaje: pogaństwo, judaizm, Buddyzm, Chrześcijaństwo, Mahometanizm, teozofja.
9. **Cel życia**, życie doczesne, pozagrobowe, spirytyzm (ostrożnie).
10. **Opatrzność Boska,** szczęście, nieszczęście, grzech.
11. **Koniec świata:** życie wieczne: czyściec, niebo, piekło).
12. **Cześć Boska:** wewnętrzna, zewnętrzna, prywatna, publiczna.

Luty—czerwiec:

13. **Modlitwa:** prywatna, publiczna, liturgiczna, język liturgiczny, nabożeństwa, procesje, pielgrzymki.
14. **Uroczyste wzywanie imienia Bożego.**
15. **Grzeszne wzywanie imienia Bożego.**
16. **Dzień święty:** święcenie i odpoczynek.
17. **Czasy święte:** rok kościelny, dni świąteczne, post.
18. **Cnota wiary:** istota, przymioty, niebezpieczeństwa-grzechy przeciwnie.
19. **Cnota nadziei i miłości.**
20. **Miłość bliźnego:** Samarytanin: miłosierdzie.
21. **Miłość samego siebie:** ciało, dusza, praca, zabawa, alkohol.
22. **Cześć Świętych Pańskich:** obrazy, relikwje.
23. **Cześć Matki Boskiej.**
24. **Matka Boska i Polska.**
25. **Święta Rodzina:** wzór rodziny chrześcijańskiej.
26. **Święci Pańscy:** ich cnoty i praca (rzemiosło), św. Józef, św. Izydor, błogosł. Hofbauer.
27. **Obojętność religijna** i odszczepieństwo.
28. **Modlitwa i praca codzienna.**

II. KLASA.

wrzesień—styczeń:

Odkupienie przez Syna Bożego.

1. **Życie Chrystusa na tle roku kościelnego** (Boże Narodzenie, Męka, Zmartwychwstanie, Wniebowstąpienie).
2. **Nauka Pana Jezusa** (dogmatycznie).
3. **Dziesięcioro przykazań i kazania Pana Jezusa na górze** (dogmatycznie).
4. **Etyka Chrystusowa** a etyka pogańska i faryzeuszowska.
5. **Cuda Pana Jezusa,** cel, rodzaje, skutki.
6. **Zmartwychwstanie Pana Jezusa** i nasze.
7. **Pierwsi Chrześcijanie:** Ananjasz i Safina.
8. **Sumienie chrześcijańskie.**
9. **Cnoty chrześcijańskie,** pokora, cierpliwość.
10. **Cnota czystości.**
11. **Doskonałość chrześcijańska:** zakony, bractwa, sodalicje.

Luty—czerwiec:

12. **Życie nadprzyrodzone i łaska Boża.**
13. **Łaska Boska i wolna wola ludzka:** odpowiedzialność.
14. **Sakramenta święte.**
15. **Chrzest.**
16. **Pokuta.**
17. **Najświętszy Sakrament.**
18. **Ofiara Mszy św.**
19. **Liturgja Mszy św.**
20. **Ostatnie Namaszczenie.**
21. **Małżeństwo.**
22. **Sakramentalja.**
23. **Dom Boży.**
24. **Sztuka kościelna i rzemiosło.**
25. **Dobre i złe książki:** wrogowie chrześcijaństwa.

III. KLASA.

wrzesień—styczeń:

Duch św. i Kościół.

1. **Początki Kościoła.** Św. Piotr, Zielone Świątki, gmina chrześcijańska.
2. **Ustrój Kościoła:** Papież, biskup, kapłan, wierni.
3. **Władza Papieża,** nieomylność.
4. **Znaczenie Kapłana w życiu katolickiem,** sakrament kapłaństwa.
5. **Dalsze dzieje Kościoła,** jego rozwój, przeszkody.
6. **Męczennicy Pańscy, katakumby.**
7. **Konstantyn Wielki.**
8. **Św. Augustyn.**
9. **Kościół w Średniowieczu:** potęga, zakony, cechy rzemieślnicze.
10. **Św. Wojciech.**
11. **Św. Stanisław Biskup.**
12. **Papież Innocenty III.**
13. **Upadek obyczajów.**
14. **Reformacja:** Luter.
15. **Reformacja w Polsce.**

Luty—czerwiec:

16. **Kościół współczesny.**
17. **Kościół w Polsce.**
18. **Obrządki katolickie w Polsce:** łaciński, grecko-katolicki, ormiański i wschodnio-słowiański.
19. **Sekty współczesne w Polsce.**
20. **Misje katolickie.**
21. **Katolik w życiu rodzinnem,** rodzice, dzieci, rodzeństwo.
22. **Katolik i małżeństwo:** przedwczesne znajomości, narzeczony (a), mąż i ojciec, względnie żona i matka, małżeństwo cywilne, rozwody.
23. **Katolik w pożyciu z bliźnimi:** zgoda, przyjaźń, gniew, procesy, zgorszenie.
24. **Praca.** Jej moralne znaczenie; wykonywanie pracy, uczciwość przy umowach i obliczaniu.
25. **Stany społeczne,** stowarzyszenia, związki zawodowe, ich uprawnienia.
26. **Dobra doczesne,** prawo do własności prywatnej, nocjalizm, bolszewizm.
27. **Stosunek pracobiorcy do pracodawcy** i naodwrót na tle głównych wskazań encykliki Rerum novarum o sprawie społecznej.
28. **Stosunek do Państwa:** poszanowanie władzy, podatki, służba wojskowa, wybory.
29. **Stosunek Państwa do Kościoła** — umowy, konkordaty.
30. **Encyklika papieska o akcji katolickiej** (rozbiór pieśni: My chcemy Boga).

Zatwierdzono imieniem Episkopatu Polski.

Warszawa, dnia 9. XI. 1931 r. Nr. 1229/31.

(—) **Stanisław Łukomski.**

Niniejszy program zatwierdzam:

Podsekretarz Stanu

(—) **Kazimierz Pieracki.**

Warszawa, dnia 12. kwietnia 1932 r.

Nr. I. Pr-8650/31.

86.

Ministerstwo
Wyznań Religijnych i Oświecenia
Publicznego
Warszawa.

OKÓLNIK Nr. 115

z dnia 9 lipca 1932 r. (II. S-5396/32).

o praktyce pedagogicznej kandydatów na nauczycieli szkół średnich.

Uzupełniając dotychczasowe przepisy w sprawie praktyki pedagogicznej kandydatów na nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i zakładów kształcenia nauczycieli, Ministerstwo zarządza organizowanie tej praktyki — w wypadkach, kiedy względy organizacyjno-wychowawcze danej szkoły na to pozwalają — także i w szkołach powszechnych najwyższego stopnia organizacyjnego (w ostatnich trzech klasach) oraz w średnich szkołach zawodowych, przytem w tych drugich tylko w odniesieniu do przedmiotów następujących: języka polskiego, historji, geografji, ćwiczeń cielesnych i śpiewu t. zw. przedmiotów ogólnokształcących w szkole zawodowej.

Podsekretarz Stanu:

(—) **Kazimierz Pieracki.**

87.

WOJEWODA ŚLĄSKI

L.: O. P. II-192/2. Katowice, dnia 29. sierpnia 1932.

OKÓLNIK Nr. 17
w sprawie zmian w okólniku Nr. 6 z dnia 25. V. 1932 r. L. O. P. II-192.

Do
Powiatowych Urzędów Szkolnych
i Rad Szkolnych Powiatowych
w **Województwie Śląskiem.**

Okólnik Nr. 6 z dnia 25 maja 1932 r. L. O. P. II-192 dotyczący organizacji szkolnictwa powszechnego i zwinięcia I klas w szkołach wydziałowych w części cieszyńskiej Województwa Śląskiego w roku szkolnym 1932/33 odnosi się tylko do **publicznych** szkół powszechnych i wydziałowych.

Wobec tego punkt 2 i 5 okólnika Nr. 6 z dnia 25 maja 1932 r. L. O. P. II-192 otrzymują następujące brzmienie:

Punkt 2. W oddziale I publicznych sześcioklasowych i siedmioklasowych szkół powszechnych z polskim językiem nauczania przewiduje się wprowadzenie od dnia 1-go września 1932 r. nowego programu nauki, który zostanie w swoim czasie ogłoszony.

Punkt 5. Od dnia 1-go września 1932 r. znosi się w części cieszyńskiej Województwa Śląskiego pierwsze klasy w publicznych szkołach wydziałowych.

Jeżeli publiczna szkoła wydziałowa połączona jest z 5-klasową szkołą powszechną, należy pierwszą klasę szkoły wydziałowej przekształcić na oddział VI (szósty) szkoły powszechnej i wprowadzić program naukowy dla oddziału VI szkoły powszechnej siedmioklasowej.

Dr. Grażyński,
Wojewoda.

88.

WOJEWODA ŚLĄSKI.

L.: O. P. II-1416. Katowice, dnia 14. września 1932.

OKÓLNIK Nr. 19.
w sprawie planu godzin i instrukcji dot. programu nauki w szkołach powszechnych i szkołach ćwiczeń Wojew. Śląskiego.

Do
Powiatowych Urzędów Szkolnych (Rad Szkolnych Powiatowych) i Kierownictw szkół ćwiczeń Województwa Śląskiego.

Celem unormowania nauki w szkołach powszechnych wszelkich stopni organizacyjnych, Wydział Ośw. Publicznego ustala z dniem 1-go września 1932 r. następujące plany godzin:

a) dla szkół powszechnych z polsk. językiem wykład. (część górnośl.) zał. Ib i IIIa.

b) dla szkół powszechnych dla mniejszości jęz. niem. załącznik IIb i IIIb.

c) dla szkół powszechnych z polsk. jęz. wykładowym (część cieszyńska) zał. Ia.

d) dla szkół powszechnych z niem. jęz. wykładowym (część cieszyńska) zał. IIa.

INSTRUKCJA OGÓLNA.

I. We wszystkich szkołach powszechnych z językiem wykładowym polskim na terenie Województwa Śląskiego można, począwszy od 3-go roku nauki, na umotywowany wniosek rodziców, postawiony u kierownika szkoły na początku każdego roku szkolnego, wprowadzić nadobowiązkowo kursy języka niemieckiego w 3 godzinach tygodniowo poza ramami normalnego planu godzin. Kursy te dzielą się na 3 stopnie: a) niższy, b) średni, c) wyższy.

Co do celu nauki i programu szczegółowego języka niemieckiego należy stosować analogicznie wskazówki, zawarte w programie ministerjalnym z 1931 r. dla oddziału V, VI i VII (str. 25—33).

Na kursie niższym należy główny nacisk położyć na ćwiczenia w mówieniu tudzież należyte opanowanie techniki czytania i pisania. Na stopniu średnim i wyższym należy przystąpić do czytania odpowiedniej czytanki. W szkołach powszechnych z językiem wykładowym niemieckim nauka języka polskiego zgodnie z rozporządzeniem Śląskiej Rady Wojewódzkiej z dnia 28. kwietnia 1923 r. (L. R. W. 485 Dz. U. W. O. P. z 1924 r. str. 154) rozpoczyna się obowiązkowo również w 3 roku nauki.

Wymiar godzin, potrzebny na kursy języka niemieckiego, zorganizowane w szkołach z językiem wykładowym polskim, należy pokrywać w pierwszym rzędzie:

a) przez zużytkowanie różnicy między wymiarem godzin potrzebnym według planów dla danego typu szkoły a liczbą godzin, stojących do dyspozycji po uwzględnieniu wszystkich sił nauczycielskich zajętych w szkole;

b) przez możliwe zmniejszenie kierownikowi szkoły zniżki nauki godzin z tytułu kierownictwa.

Jako nadobowiązkowe godziny będą uwzględniane i wynagradzane tylko te godziny, które zostaną wstawione do podziału godzin po uwzględnieniu i wykorzystaniu możliwości, wyłuszczonych w p. a i b.

II. W II., III. i IV. oddziale szkoły powszechnej należy jedną godzinę języka wykładowego przeznaczyć na naukę pisma. Resztę czasu należy rozdzielić proporcjonalnie tudzież z uwzględnieniem miejscowych potrzeb na naukę czytania, gramatyki, stylistyki i pisowni. Czas przeznaczony na poszczególne działy języka wykładowego należy uwidocznić w tygodniowym rozkładzie godzin.

W analogiczny sposób należy zorganizować naukę języka wykładowego w oddziałach wyższych szkoły powszechnej z tą różnicą, że nie przewiduje się w nich osobnej godziny na naukę pisma.

III. Z wymiaru godzin przewidzianego w oddziale II—VIII. szkoły powszechnej na rachunki, należy jedną godzinę wyznaczyć na geometrję. Podobnie należy w oddziale VIII. szkół 8-klasowych przeznaczyć jedną godzinę rysunków na rysunki geometryczne.

IV. W oddziale siódmym szkół 4—7 klasowych przeznacza się jedną godzinę przyrody na naukę higjeny.

Nauka higjeny nie powinna się ograniczać li tylko do lekcji wyznaczonej w podziale godzin, lecz powinna być odpowiednio uwzględniona przy nauczaniu wszystkich przedmiotów. O powyższem powinni pamiętać przedewszystkiem nauczyciele (ki) szkół niżej zorganizowanych, w których szczupły wymiar godzin wymaga wszechstronnej ekonomji czasu.

V. Tam, gdzie warunki lokalne nie pozwalają, by nauka gospodarstwa domowego mogła być racjonalnie prowadzona, należy odnośne godziny przeznaczyć na naukę robót kobiecych w rozszerzonym zakresie. W godzinach przeznaczonych na roboty ręczne uwzględnić należy dziewczęta narówni z chłopcami.

VI. W szkołach powszechnych 8-klasowych, w których brak maszyn do pisania, wyklucza prowadzenie racjonalnej nauki pisania na maszynach, lub w których brak odpowiednio uzdolnionej siły nauczycielskiej nie pozwala na skuteczne prowadzenie nauki stenografji, należy odnośne godziny zużytkować na naukę języka wykładowego, rachunków z geometrją i higjeny.

Zarówno P. P. Inspektorzy jak i P. P. kierownicy szkół są obowiązani dokładać nieustannych a usilnych starań celem stworzenia takich warunków, by program nauki klasy VIII. mógł być zrealizowany bez uszczupleń.

VII. Naukę robót ręcznych w kl. I. i II. należy prowadzić według programu wspólnego dla chłopców i dziewcząt. Tam, gdzie na roboty ręczne przewidziane są w klasach wyższych w planie tylko 2 godziny tygodniowo, należy ten czas w odniesieniu do dziewcząt zużytkować w całości na roboty kobiece.

VIII. We wszystkich wypadkach, w których organizacja pracy na to pozwoli, należy prowadzić ćwiczenia cielesne w lekcjach ½ godzinnych.

P. P. Kierownicy obowiązani są zasadniczo do udzielania 30 godzin nauki tygodniowo. Równocześnie upoważnia Urząd Wojewódzki P. P. Inspektorów do udzielania kierownikom szkół powszechnych zmniejszenia liczby godzin nauczania w następującym wymiarze: w szkole 1—3-klasowej do 28, w szkole 4-klasowej do 24, w szkole 5-klasowej do 22, w szkole 6-klasowej do 20, w szkole 7-klasowej do 18, w szkole 8-klasowej do 16 godzin tygodniowo. Co do ewent. dalszych zniżek należy stosować normy przepisane w rozporządzeniu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 24. marca 1924 r. (L. 3261/I) Dz. U. W. O. P. Nr. 11, poz. 171 z 1924 r. str. 329.

IX. Odnośnie do programów nauczania, zarządza się co następuje:

1. Program nauczania dla kl. I. we wszystkich szkołach powszechnych Województwa Śląskiego ogłoszony okólnikiem i instrukcją Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 7. lipca 1932 r. L. Pr. 3075 (Dz. U. Min. W. R. i O. P. Nr. 5, poz. 57 ex 1932 str. 183) rozkłada się na okres dwuletni.

W roku szkoln. 1932/33 należy uwzględnić w kl. I.:

A) W zakresie języka wykł. (7 godzin tygodniowo) ćwiczenia w mówieniu oraz związane z niemi ćwiczenia słuchowe, wzrokowe i ruchowe (A. 1, A. 3) z wyjątkiem punktu d. (C-1), przyczem należy szczególny nacisk położyć na t. zw. ćwiczenia zmysłów. Nauka czytania i pisania w roku szkolnym 1932/33 w kl. I. zasadniczo odpada. Jeżeli jednak dzieci same dojdą do odczucia potrzeby czytania i pisania, nauczyciel może i powinien pójść za samorzutnym pędem dzieci, jednak nie wcześniej jak w drugiem półroczu, przyczem oczywiście winien uwzględnić w całej pełni wskazania zawarte w instrukcji pod A-2, C-2. Odnośnie do wyników obowiązują ramy zakreślone w instrukcji pod B-a, b, f i g.

B) W zakresie rachunków (sześć jednostek ½ godzinnych tygodniowo) obowiązuje zakres materjału wyszczególniony w instrukcji pod A-1, 2, 3. Materjał pod A-4, 5, 6 można traktować nie obowiązkowo tylko tam, gdzie będzie przez same dzieci narzucony.

C) Rysunki, roboty ręczne i śpiew należy uwzględniać tylko w ścisłym związku z nauką języka polskiego i rachunków.

Całokształt pracy w klasie I. winien mieć charakter wychowawczy i zabawowy, powinien też posłużyć nauczycielowi spostrzegawczemu do zdobycia materjału, ułatwiającego pracę w następnych latach.

2. W nauce religji obowiązuje we wszystkich szkołach program, ogłoszony okólnikiem O. P. VIII. 14894 z 25. VIII. 1924 r. — Dz. U. W. O. P. Nr. 12 z 25. IX. 1924 r. str. 368.

3. We wszystkich innych przedmiotach należy stosować program wydany przez Min. Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 1931 r. dla szkół powszechnych z uwzględnieniem zmian, wprowadzonych okólnikiem i instrukcją Min. Wyzn. Rel. i Ośw. Publ. Nr. 119, z dnia 7. lipca 1932 r. (Dz. U. Min. W. R. i O. P. Nr. 5 poz. 57 ex 1932 r. st. 183).

4. W klasie VIII. szkół 8-klasowych obowiązuje nadal materjał nauczania, wyznaczony w Dzienniku Urz. W. O. P. Nr. 7/8 z 20. sierpnia 1928 r. poz. 147 str. 369.

X. Z dniem ogłoszenia niniejszego rozporządzenia tracą moc obowiązującą wszystkie okólniki i rozporządzenia, wydane w powyższej sprawie przez Wydział Oświecenia Publicznego.

Wojewoda Śląski:
(—) Dr. Grażyński.

Załącznik Nr. I.
do okólnika W. O. P. Nr. 19
z dnia 14. września 1932 r. Od II.-1416.

Plan godzin

dla szkół polskich 1 — 7 klasowych

a) w cieszyńskiej części Wojew. Śl.

Stop. organizac.: 7 kl.

Nauczyciel	I	II	III	IV	V	VI	VII	
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Religja	2	2	2	2	2	2	2	
Język wykł.	14/2	7	6	6	5	5	5	
Rachunki z geom.	6/2	4	4	4	4	4	4	
Przyroda	—	—	2	2	4	4	5	
Geografja	—	—	2	2	3	3	} 3	
Historja	—	—	2	2	2	2		
Rysunki	2/2	2	2	2	2	2	2	
Roboty r. i kob.	2/2	2	3	4	3	3	4	
Śpiew	2/2	2	2	2	2	2	2	
Ćwicz. ciel.	6/2	6/2	6/2	6/2	6/2	6/2	6/2	
Gospod. dom.	—	—	—	—	—	(3)	(3)	
Razem	18	22	28	29	30	30 (33)	30 (33)	

Stop. organizac.: 6 kl.

Nauczyciel	I	II	III	IV	V		VI	
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Religja	2	2	2	2	2		2	
Język wykł.	16/2	7	6	5	5		5	
Rachunki z geom.	6/2	4	4	4	4		4	
Przyroda	—	—	2	3	4		4	
Geografja	—	—	2	2	3		} 4	
Historja	—	—	2	2	2			
Rysunki	2/2	2	2	2	2		2	
Roboty r. i kob.	2/2	2	3	4	4		4	
Śpiew	2/2	2	2	2	2		2	
Ćwicz. ciel.	4/2	6/2	6/2	6/2	4/2		6/2	
Gospod. dom.	—	—	—	—	—		(3)	
Razem	18	22	28	29	30		30 (33)	

Stop. organizac.: 5 kl.

Nauczyciel	I	II	III		IV		V	
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Religja	2	2	2		2		2	
Język wykł.	16/2	7	6		6		5	
Rachunki z geom.	6/2	4	4		5		5	
Przyroda	—	—	2		3		5	
Geografja	—	—	2		3		} 6	
Historja	—	—	2		3			
Rysunki	2/2	2	2		2		2	
Roboty r. i kob.	2/2	2	3		2		2	
Śpiew	2/2	2	2		1		1	
Ćwicz. ciel.	4/2	6/2	6/2		6/2		4/2	
Gospod. dom.	—	—	—		—		—	
Razem	18	22	28		30		30	

Stop. organizac.: 4 kl.

Nauczyciel	I		I		II		III		IV	
Rocznik	1	2	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	niepodz.		podz.		niepodzielnie					
Religja	2		2		2		2		2	
Język wykł.	24/2	15	14/2	6	6		5		5	
Rachunki z geom.	12/2	7	6,2	4	4		5		5	
Przyroda	—		—		2		5		5	
Geografja	—		—		2		3		} 6	
Historja	—		—		2		3			
Rysunki	2/2		1/2	1	2		2		2	
Roboty r. i kob.	2/2		1/2	1	3		2		2	
Śpiew	2/2		1/2	1	2		1		1	
Ćwicz. ciel.	2/2		1|2	2|2	6|2		4|2		4|2	
Gospod. dom.	—		—		—		—		—	
Razem	24	28	14	16	28		30		30	

Stop. organizac.: 3 kl.

Nauczyciel	I		I		II		III			
Rocznik	1	2	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	niepodz.		podz.		niepodz.		niepodz.			
Religja	2		2		2		2			
Język wykł.	24|2	15	14|2	6	7		7			
Rachunki z geom.	12|2	7	6|2	4	5		5			
Przyroda	—		—		3		4			
Geografja	—		—		2		} 4			
Historja	—		—		2					
Rysunki	2|2		1|2	1	2		2			
Roboty r. kob.	2|2		1|2	1	3		3			
Śpiew	2|2		1|2	1	2		1			
Ćwicz. ciel.	2|2		1|2	2|2	4|2		4|2			
Gospod. dom.	—		—		—		—			
Razem	24	28	14	16	30		30			

Stop. organizac.: 2 kl.

Nauczyciel	I			II				
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	III	IV		V		
	os.*)	niepodzielnie						
Religja	2	2	2	2		2		
Język wykł.	12|2	7	6	7		7		
Rachunki z geom.	6|2	6	4	4		4		
Przyroda	—	—	1	4		4		
Geografja	—	—	1	4		4		
Historja	—	—	1	2				
Rysunki	1|2	1		1				
Roboty r. kob.	1|2	2		2				
Śpiew	1|2	2|2		2				
Ćwicz. ciel.	1|2	2|2		4|2				
Gospod. dom.	—	—		—				
Razem	13	20	20	30		30		

Stop. organizac.: 1 kl.

Nauczyciel	I			
Rocznik	1 2	3 4	5 6	7 8
Oddział	I	II	III	IV
	podzielnie			
Religja	2	2	2	2
Język wykł.	15|2	10|2	6	5
Rachunki z geom.	9|2	6|2	3	2
Przyroda	—	1	1	
Geografja	—	1	2	2
Historja	—	2	1	1
Rysunki	1|2		1	
Roboty r. kob.	1|2		1	
Śpiew	1|2		1|2	
Ćwicz. ciel.	1|2		1|2	
Gospod. dom.	—		—	
Razem	16	16	18	18

Stop. organizac.: 1 kl.

Nauczyciel	I			
Rocznik	1 2	3 4	5 6	7 8
Oddział	I	II	III	IV
	niepodzielnie			
Religja	2	2	2	2
Język wykł.	16|2	12|2	9	9
Rachunki z geom.	10|2	6|2	7	7
Przyroda	—	1	1	
Geografja	—	1	2	2
Historja	—	2	2	2
Rysunki	2|2		2	
Roboty r. kob.	2|2		3	
Śpiew	1|2		2|2	
Ćwicz. ciel.	2|2		2|2	
Gospod. dom.	—		—	
Razem	18	18	30	30

*) Dopuszczalna jest także nauka niepodzielna z oddziałem I w wypadkach szczegółowo uzasadnionych i przez inspektora szkolnego zatwierdzonych.

Na str. 65 pod nr. 26 wiersz 2-gi prostuje się sło-wo „nocjalizm“ na „socjalizm“.

b) w górnośląskiej części Wojew. Śl.

Stop. organizac.	7 kl.						
Nauczyciel	I	II	III	IV	V	VI	VII
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7 | 8
Oddział	I	II	III	IV	V	VI	VII | VIII
Religja	3	4	4	4	4	4	4
Język wykład.	14/2	7	6	6	5	5	5
Rachunki z geom.	6|2	4	4	4	4	4	4
Przyroda	—	—	2	2	4	3	5
Geografja	—	—	2	2	2	3	} 2
Historja	—	—	2	2	2	2	}
Rysunki	2|2	2	2	2	2	2	2
Roboty r. i kob.	2|2	2	2	3	3	3	4
Śpiew	2|2	1	2	2	2	2	2
Ćwicz. cielesne	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2
Gospod. domowe	—	—	—	—	—	(3)	(3)
Razem	18	22	28	29	30	30 (33)	30 (33)

Stop. organizac.	6 kl.					
Nauczyciel	I	II	III	IV	V	VI
Rocznik	1	2	3	4	5 | 6	7 | 8
Oddział	I	II	III	IV	V | VI	VII | VIII
Religja	3	4	4	4	4	4
Język wykład.	14/2	7	6	6	5	5
Rachunki z geom.	6|2	4	4	4	4	4
Przyroda	—	—	2	2	4	5
Geografja	—	—	2	2	2	} 2
Historja	—	—	2	2	2	}
Rysunki	2|2	2	2	2	2	2
Roboty r. i kob.	2|2	2	2	3	3	4
Śpiew	2|2	1	2	2	2	2
Ćwicz. cielesne	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2
Gospod. domowe	—	—	—	—	—	(3)
Razem	18	22	28	29	30	30 (33)

Stop. organizac.	5 kl.				
Nauczyciel	I	II	III	IV	V
Rocznik	1	2	3 | 4	5 | 6	7 | 8
Oddział	I	II	III | IV	V | VI	VII | VIII
Religja	3	4	4	4	4
Język wykład.	14/2	7	6	5	5
Rachunki z geom.	6|2	4	4	4	4
Przyroda	—	—	2	4	5
Geografja	—	—	2	2	} 2
Historja	—	—	2	2	}
Rysunki	2|2	2	2	2	2
Roboty r. i kob.	2|2	2	2	3	4
Śpiew	2|2	1	2	2	2
Ćwicz. cielesne	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2
Gospod. domowe	—	—	—	—	—
Razem	18	22	28	30	30

Stop. organizac.	4 kl.				
Nauczyciel	I	I	II	III	IV
Rocznik	1 | 2	1 | 2	3 | 4	5 | 6	7 | 8
Oddział	I | II	I | II	III | IV	V | VI	VII | VIII
	niepodz.	podzieln.	niepodzielnie		
Religja	3	3	4	4	4
Język wykład.	22/2 15	12/2 6	6	5	5
Rachunki z geom.	12/2 6	6|2 3	4	4	4
Przyroda	—	—	1 3	4	5
Geografja	—	—	2	2	} 2
Historja	—	—	2	2	}
Rysunki	2|2	1|2 1	2	2	2
Roboty r. i kob.	2|2	1|2 1	3	3	4
Śpiew	2|2	1|2 2|2	2	2	2
Ćwicz. cielesne	2|2	1|2 2|2	4|2	4|2	4|2
Gospod. domowe	—	— —	—	—	—
Razem	24 28	14 16	28 30	30	30

Stop. organizac.	3 kl.			
Nauczyciel	I	I	II	III
Rocznik	1 | 2	1 | 2	3 | 4 | 5	6 | 7 | 8
Oddział	I | II	I | II	III | IV | V	VI | VII | VIII
Religja	3	3	4	4
Język wykład.	22|2 15	12|2 6	6	5
Rachunki z geom.	12|2 6	6|2 3	4	4
Przyroda	—	—	1 | 3	5
Geografja	—	—	2	} 2
Historja	—	—	2	}
Rysunki	2|2	1|2 1	2	2
Roboty r. i kob.	2|2	1|2 1	3	4
Śpiew	2|2	1|2 2|2	2	2
Ćwicz. cielesne	2|2	1|2 2|2	4|2	4|2
Gospod. domowe	—	—	—	—
Razem	24 28	14 16	28 30	30

Stop. organizac.	2 kl.				
Nauczyciel	I			II	
Rocznik	1	2	3	4 | 5	6 | 7 | 8
Oddział	I	II	III	IV	V
	os.*)	niepodzielnie			
Religja	3	3		4	4
Język wykład.	10|2	6	5	6	6
Rachunki z geom.	6|2	6	5	4	4
Przyroda	—	—	1	4	4
Geografja	—	—	1	3	3
Historja	—	—	1	2	
Rysunki	1|2	1		1	
Roboty r. i kob.	1|2	2		2	
Śpiew	1|2	2|2		2	
Ćwicz. cielesne	1|2	2|2		4|2	
Gospod. domowe	—	—		—	
Razem	13	20	21	30	30

Stop. organizac.	1 kl.			
Nauczyciel	I			
Rocznik	1 | 2	3 | 4	5 | 6	7 | 8
Oddział	I	II	III	IV
	niepodzielnie			
Religja	3			
Język wykład.	14|2	10|2	8	8
Rachunki z geom.	10|2	6|2	7	7
Przyroda	—	—	2	
Geografja	—	} 4	2	2
Historja	—	}	2	2
Rysunki	2|2		2	
Roboty r. i kob.	2|2		2	
Śpiew	1|2		2|2	
Ćwicz. cielesne	1|2		2|2	
Gospod. domowe	—		—	
Razem	18	18	30	30

Stop. organizac.	1 kl.			
Nauczyciel	I			
Rocznik	1 | 2	3 | 4	5 | 6	7 | 8
Oddział	I	II	III	IV
	podzielnie			
Religja	3			
Język wykład.	12|2	10|2	8|2	8|2
Rachunki z geom.	8|2	8|2	3	3
Przyroda	—	2|2	2	
Geografja	—	1|2	2	2
Historja	—	1|2	2	2
Rysunki	1|2	1|2	1|2	
Roboty r. i kob.	1|2	1|2	1|2	
Śpiew	1|2	1|2	1|2	
Ćwicz. cielesne	1|2	1|2	1|2	
Gospod. domowe	—	—	—	
Razem	16	16	18	18

*) Dopuszczalna jest także nauka niepodzielna z oddziałem I w wypadkach szczegółowo uzasadnionych i przez inspektora szkolnego zatwierdzonych.

Załącznik Nr. II.
do okólnika W. O. P. Nr. 19.
z dnia 14 września 1932 r. Od. II.-1416.

Plan godzin

dla szkół mniejszościowych 1 — 7 klasowych

a) w cieszyńskiej części Wojew. Śl.

Stop. organizac.	7 kl.							
Nauczyciel	I	II	III	IV	V	VI	VII	
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Religja	2	2	2	2	2	2	2	
Język wykładowy	14/2	7	6	6	5	5	5	
„ polski	—	—	3	3	3	3	3	
Rachunki geom.	6/2	4	4	4	4	4	4	
Przyroda	—	—	2	2	3	2	4	
Geografja	—	—	1	2	3	2	} 2	
Historja	—	—	2	2	2	2	}	
Rysunki	2/2	2	2	2	2	2	2	
Roboty r. i kob.	2/2	2	2	2	2	4	3	
Śpiew	2/2	2	1	1	2	2	2	
Ćwicz. cielesne	6/2	6/2	6/2	6/2	4/2	4/2	6/2	
Gospod. domowe	—	—	—	—	—	(3)	(3)	
Razem	18	22	28	29	30	30 (33)	30 (33)	

Stop. organizac.	6 kl.							
Nauczyciel	I	II	III	IV	V		VI	
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Religja	2	2	2	2	2		2	
Język wykładowy	14/2	7	6	6	5		5	
„ polski	—	—	3	3	3		3	
Rachunki geom.	6/2	4	4	4	4		4	
Przyroda	—	—	2	2	3		4	
Geografja	—	—	1	2	3		} 2	
Historja	—	—	2	2	2		}	
Rysunki	2/2	2	2	2	2		2	
Roboty r. i kob.	2/2	2	2	2	2		3	
Śpiew	2/2	2	1	1	2		2	
Ćwicz. cielesne	6/2	6/2	6/2	6/2	4/2		6/2	
Gospod. domowe	—	—	—	—	--		(3)	
Razem	18	22	28	29	30		30 (33)	

Stop. organizac.	5 kl.							
Nauczyciel	I	II	III		IV		V	
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Religja	2	2	2		2		2	
Język wykładowy	14/2	7	6		5		5	
„ polski	—	—	3		3		3	
Rachunki geom.	6/2	4	4		4		4	
Przyroda	—	—	2		2		4	
Geografja	—	—	1	2	2		} 2	
Historja	—	—	2		2		}	
Rysunki	2/2	2	2		2		2	
Roboty r. i kob.	2/2	2	2		3		3	
Śpiew	2/2	2	1		2		2	
Ćwicz. cielesne	6/2	6/2	6/2		6/2		6/2	
Gospod. domowe	—	—	—		--		—	
Razem	18	22	28	29	30		30	

Stop. organizac.	4 kl.									
Nauczyciel	I		I		II		III		IV	
Rocznik	1	2	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	niepodz.		podzieln.		niepodzielnie					
Religja	2		2		2		2		2	
Język wykładowy	24/2	15	14/2	6	6		5		5	
„ polski	—	—	—	—	3		3		3	
Rachunki geom.	18/2	7	6/2	4	4		4		4	
Przyroda	—	—	—	—	2		2		4	
Geografja	—	—	—	—	1	2	2		} 2	
Historja	—	—	—	—	2		2		}	
Rysunki	2/2		1/2	1	2		2		2	
Roboty r. i kob.	2/2		1/2	1	2		3		3	
Śpiew	2/2		1/2	1	1		2		2	
Ćwicz. cielesne	2/2		1/2	2/2	6/2		6,2		6/2	
Gospod. domowe	—		—	—						
Razem	24	28	14	16	28	29	30		30	

Stop. organizac.	3 kl.									
Nauczyciel	I		I		II			III		
Rocznik	1	2	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	niep.		podz.		niepodzielnie					
Religja	2		2			2			2	
Język wykładowy	24/2	15	14/2	6		6			6	
„ polski	—	—	—	—		3			3	
Rachunki geom.	12/2	7	6,2	4		4			4	
Przyroda	—		—	—		3			3	
Geografja	—		—	—		3			3	
Historja	—		—	—		—	2		—	
Rysunki	2/2		1/2	1		—	1		—	
Roboty r. i kob.	2/2		1/2	1		—	2		—	
Śpiew	2/2		1/2	1		—	2		—	
Ćwicz. cielesne	2,2		1/2	2/2		—	4/2		—	
Gosp. dom.	—		—	—		—	—		—	
Razem	24	28	14	16		30			30	

Stop. organizac.	2 kl.							
Nauczyciel	I			II				
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I	II	III	IV		V		
	os.*)	niepodzielnie						
Religja	2	2		2		2		
Język wykładowy	12/2	8	5	6		6		
„ polski	—	—	3	3		3		
Rachunki geom.	6/2	6	4	4		4		
Przyroda	—	—	1	3		3		
Geografja	—	—	1/2	3		3		
Historja	—	—	1/2	2		—		
Rysunki	1/2	1		1		—		
Roboty r. i kob.	1/2	1		2		—		
Śpiew	1/2	2/2		2		—		
Ćwicz. cielesne	1/2	2/2		4/2		—		
Gosp. dom.	—	—		—		—		
Razem	13	20	20	30		30		

Stop. organizac.	1 kl.							
Nauczyciel	I							
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I		II		III		IV	
	podzielnie							
Religja	2		2		2		2	
Język wykładowy	15/2		6/2		5		5	
„ polski	—		6/2		3		3	
Rachunki geom.	9/2		6/2		3		3	
Przyroda	—		2/2		1			
Geografja	—		2/2		1		1	
Historja	—		2/2		1		1	
Rysunki	1/2		1/2		1/2			
Roboty r. i kob.	1/2		1/2		1/2			
Śpiew	1/2		1/2		1/2			
Ćwicz. cielesne	1/2		1/2		1/2			
Gosp. dom.	—		—		—			
Razem	16		16		18		18	

Stop. organizac.	1 kl.							
Nauczyciel	I							
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7	8
Oddział	I		II		III		IV	
	niepodzielnie							
Religja	2							
Język wykładowy	16/2		10/2		8		8	
„ polski	—		3		3		8	
Rachunki geom.	10,2		6/2		7		7	
Przyroda	—		2/2		1			
Geografja	—		1/2		2		2	
Historja	—		1/2		2		2	
Rysunki	2/2		2/2		2			
Roboty r. i kob.	2/2		2,2		2			
Śpiew	1/2		1/2		1/2			
Ćwicz. cielesne	1/2		1/2		1/2			
Gosp. dom.	—		—		—			
Razem	18		18		30		30	

*) Dopuszczalna jest także nauka niepodzielna z oddziałem I w wypadkach szczegółowo uzasadnionych i przez inspektora szkolnego zatwierdzonych.

b) w części górnośląskiej Wojew Śl.

Stop. organizac.	7 kl.						
Nauczyciel	I	II	III	IV	V	VI	VII
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7 8
Oddział	I	II	III	IV	V	VI	VII VIII
Religija	3	4	4	4	4	4	4
Język wykład.	14/2	7	5	5	5	5	4
„ polski	—	—	3	3	3	3	3
Rachunki z geom.	6/2	4	4	4	4	4	4
Przyroda	—	—	2	2	2	2	4
Geografja	—	—	1	2	2	2	} 4
Historja	—	—	2	2	2	2	
Rysunki	2/2	2	2	2	2	2	2
Roboty r. i kob.	2/2	2	2	2	2	2	2
Śpiew	2/2	1	1	1	2	2	1
Ćwicz. cielesne	4/2	4/2	4/2	4/2	4/2	4/2	4/2
Gospod. domowe	—	—	—	—	—	(3)	(3)
Razem	18	22	28	29	30	30 (33)	30 (33)

Stop. organizac.	6 kl.					
Nauczyciel	I	II	III	IV	V	VI
Rocznik	1	2	3	4	5 6	7 8
Oddział	I	II	III	IV	V VI	VII VIII
Religija	3	4	4	4	4	4
Język wykład.	14/2	7	5	5	5	5
„ polski	—	—	3	3	3	3
Rachunki z geom.	6/2	4	4	4	4	4
Przyroda	—	—	2	2	2	2
Geografja	—	—	1	2	2	} 4
Historja	—	—	2	2	2	
Rysunki	2/2	2	2	2	2	2
Roboty r. i kob.	2/2	2	2	2	2	2
Śpiew	2/2	1	1	1	2	2
Ćwicz. cielesne	4/2	4/2	4/2	4/2	4/2	4/2
Gospod. domowe	—	—	—	—	—	(3)
Razem	18	22	28	29	30	30 (33)

Stop. organizac.	5 kl.				
Nauczyciel	I	II	III	IV	V
Rocznik	1	2	3 4	5 6	7 8
Oddział	I	II	III IV	V VI	VII VIII
Religija	3	4	4	4	4
Język wykład.	14/2	7	5	5	5
„ polski	—	—	3	3	3
Rachunki z geom.	6/2	4	4	4	4
Przyroda	—	—	2	2	2
Geografja	—	—	1	2	} 4
Historja	—	—	2	2	
Rysunki	2/2	2	2	2	2
Roboty r. i kob.	2/2	2	2	2	2
Śpiew	2/2	1	1	1	2
Ćwicz. cielesne	4/2	4/2	4/2	4/2	4/2
Gospod. domowe	—	—	—	—	—
Razem	18	22	28	29	30

Stop. organizac.	4 kl.						
Nauczyciel	I		I		II	III	IV
Rocznik	1	2	1	2	3 4	5 6	7 8
Oddział	I	II	I	II	III IV	V VI	VII VIII
	niepodz.		podz.		niepodzielnie		
Religija	3		3		4	4	4
Język wykład.	22/2	15	12/2	6	6	5	5
„ polski	—		—		3	3	3
Rachunki z geom.	12/2	6	6/2	3	4	4	4
Przyroda	—		—		3	2	2
Geografja	—		—		2	2	} 4
Historja	—		—		2	2	
Rysunki	2/2		1/2	1	2	2	2
Roboty r. i kob.	2/2		1/2	1	1	2	2
Śpiew	2/2		1/2	2/2	1	2	2
Ćwicz. cielesne	2/2		1/2	2/2	4/2	4/2	4/2
Gospod. domowe	—		—		—	—	—
Razem	24	28	14	16	30	30	30

Stop. organizac.	3 kl.					
Nauczyciel	I		I		II	III
Rocznik	1	2	1	2	3 4 5	6 7 8
Oddział	I	II	I	II	III IV IV	VI VII VIII
	niep.		podz.		niepodzielnie	
Religija	3		3		4	4
Język wykład.	22/2	15	12/2	6	6	6
„ polski	—		—		3	3
Rachunki z geom.	12/2	6	6/2	3	4	4
Przyroda	—		—		3	— 3 —
Geografja	—		—		2	2 2 } 4
Historja	—		—		2	2 2
Rysunki	2/2		1/2	1	2	2
Roboty r. i kob.	2/2		1/2	1	1	1
Śpiew	2/2		1/2	2/2	1	1
Ćwicz. cielesne	2/2		1/2	2/2	4/2	4/2
Gospod. domowe	—		—		—	—
Razem	24	28	14	16	30	30

Stop. organizac.	2 kl.				
Nauczyciel	I			II	
Rocznik	1	2	3	4 5	6 7 8
Oddział	I	II	III	IV	V
	os.*)	niepodz.		podzielnie	
Religija	3	2		4	4
Język wykład.	10/2	7	5	5	5
„ polski	—	—	3	3	3
Rachunki z geom.	6/2	6	3	4	4
Przyroda	—	—	1	3	3
Geografja	—	—	1/2	3	3
Historja	—	—	1/2	2	2
Rysunki	1/2	1		2	
Roboty r. i kob.	1/2	1		1	
Śpiew	1/2	2/2		1	
Ćwicz. cielesne	1/2	2/2		4/2	
Gospod. domowe	—	—		—	
Razem	13	20	20	30	30

Stop. organizac.	1 kl.			
Nauczyciel	I			
Rocznik	1 2	3 4	5 6	7 8
Oddział	I	II	III	IV
	podzielnie			
Religija	3	3	3	3
Język wykład.	14/2	6/2	8/2	8/2
„ polski	—	6/2	3	3
Rachunki z geom.	8/2	6/2	3	3
Przyroda	—	2/2	1	
Geografja	—	1/2	1	1
Historja	—	1/2	1	1
Rysunki	1/2	1/2	1/2	
Roboty r. i kob.	1/2	1/2	1/2	
Śpiew	1/2	1/2	1/2	
Ćwicz. cielesne	1/2	1/2	1/2	
Gospod. domowe	—	—	—	
Razem	16	16	18	18

Stop. organizac.	1 kl.			
Nauczyciel	I			
Rocznik	1 2	3 4	5 6	7 8
Oddział	I	II	III	IV
	niepodzielnie			
Religija	3			
Język wykład.	14/2	8/2	7	7
„ polski	—	3	3	3
Rachunki z geom.	10/2	6/2	7	7
Przyroda			1	
Geografja	} 2		1	1
Historja			2	2
Rysunki	2/2		2	
Roboty r. i kob.	2/2		2	
Śpiew	1/2		2/2	
Ćwicz. cielesne	1/2		2/2	
Gospod. domowe	—		—	
Razem	18	18	30	30

*) Dopuszczalna jest także nauka niepodzielna z oddziałem I w wypadkach szczegółowo uzasadnionych i przez inspektora szkolnego zatwierdzonych.

Załącznik Nr. III
do okólnika W. O. P. Nr. 19
z dnia 14. września 1932 r. OP. II-1416.

Plan godzin

dla szkół 8-klasowych górnośląskiej części Województwa Śląsk.

	a) szkoły polskie									b) szkoły mniejszości								
Nauczyciel (klasa) . . .	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7	*) 8	**)	1	2	3	4	5	6	7	*) 8	**)
Religja	3	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4
Język wykładowy. . . .	14|2	7	6	6	5	5	5	5	5	14|4	7	5	5	5	5	5	4	4
2-gi język (polski) . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3	3	3	3	3
Rachunki i geometrja . .	6|2	4	4	4	4	4	4	3	3	6|2	4	4	4	4	4	4	3	3
Przyroda.	—	—	2	2	4	3	5	—	—	—	—	2	2	2	2	4	—	—
Geografja	—	—	2	2	2	3	} 2	2	2	—	—	1	2	2	2	} 2	2	2
Historja	—	—	2	2	2	2				—	—	2	2	2	2			
Rysunki	2|2	2	2	2	2	2	2	3	3	2|2	2	2	2	2	2	2	3	3
Roboty ręczne i kobiece .	2|2	2	2	3	3	3	4	3	4	2|2	2	2	2	2	2	2	3	4
Śpiew	2|2	1	2	2	2	2	2	2	2	2|2	1	1	1	2	2	2	1	1
Ćwiczenia cielesne . . .	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2	4|2
Gospodarstwo domowe .	—	—	—	—	—	3*)	3*)	4*)	—	—	—	—	—	—	3*)	3*)	4*)	—
Higjena	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Pismo maszynowe . . .	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Stenografja.	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem . . .	18	22	28	29	30	30 (33)	30 (33)	29 (33)	30	18	22	28	29	30	30 (33)	30 (33)	29 (33)	30

*) tylko dla dziewcząt.
**) tylko dla chłopców.

Załącznik Nr. IV.
do okólnika Nr. 19 L. O. P. II-1416
z dnia 14 września 1932 r.

INSTRUKCJA

dotycząca programu nauki w oddziale I publicznych szkół powszechnych i zmian w programach nauki w oddziale V i VI publicznych szkół powszechnych.

PUBLICZNE SZKOŁY POWSZECHNE.

I. Oddział I-szy Publicznych Szkół Powszechnych.

PROGRAM NAUKI.

Religja rzymsko-katolicka.

2 godz. tygodniowo w ciesz. części Wojew. Śl.
3 godz. tygodniowo w górnośl. części Wojew. Śl.

Język wykładowy.

14/2 godz. tygodniowo.

A. Zakres materjału.

1. Ćwiczenia w mówieniu.

Pierwsze rozmowy nauczyciela z dziećmi, związane z ich wstąpieniem do szkoły (zachowanie się dzieci w budynku szkolnym, w klasie i w szatni, organizacja wspólnego życia, opartego na podziale pracy dzieci w zakresie opieki nad izbą szkolną, pomocami naukowemi i t. p.).

Wypowiadanie się dzieci przy zabawach, pracach ręcznych, rysowaniu, oglądaniu obrazków, przeźroczy, a także o tem, co widziały i słyszały poza szkołą, o zdarzeniach z ich życia, ich zajęciach i zabawach.

Rozmowy nauczyciela z dziećmi o przedmiotach i zjawiskach, interesujących dzieci, oparte na bezpośredniej obserwacji, ze szczególnem uwzględnieniem materjału z wycieczek.

Oglądanie obrazków i omawianie ich treści.

Opowiadanie i czytanie przez nauczyciela krótkich powiastek z życia dzieci, baśni fantastycznych, bajek, powiastek z życia zwierząt i roślin, oraz zadawanie zagadek.

Swobodne rozmowy dzieci między sobą i z nauczycielem w związku z czytaniem i opowiadaniem nauczyciela.

Pogadanki na tematy, zaczerpnięte z życia dziecka i jego najbliższego otoczenia, a mianowicie:

a) narządy zmysłów, oraz przy wyjaśnianiu elementarnych wymagań higjeny osobistej — budowa ciała dziecka;
b) dom rodzinny dziecka (urządzenie i narzędzia pracy) oraz współudział dziecka w życiu i pracy jego rodziny;
c) klasa i szkoła (urządzenia i pomoce szkolne), praca ludzi nad ładem i porządkiem w szkole, przy wyjaśnianiu elementarnych wymagań higjeny szkolnej;
d) godło państwa, portrety Prezydenta Rzeczypospolitej i Marszałka Piłsudskiego, sztandar

szkoły, uroczystości organizowane przez szkołę z najprzystępniejszemi wyjaśnieniami;

e) dostępne obserwacji dziecka przejawy życia na drodze jego z domu do szkoły, w polu, w ogrodach, na placach i t. p., t. j. w tych miejscach, gdzie spędza czas poza szkołą i domem;

f) spostrzeżenia dziecka, dotyczące typowych zjawisk atmosferycznych, oraz życia i budowy kilku zwierząt i roślin z jego najbliższego otoczenia, o ile możności poczynione przy hodowli roślin i zwierząt.

2. **Nauka czytania i pisania.**

Nauczyciel może wybrać jedną z dwóch, niżej podanych metod pracy: warjant pierwszy podaje tok pracy przy użyciu elementarza, jako punktu wyjścia przy pracy, warjant drugi — przy użyciu elementarza, jako książki do czytania, w toku nauki czytania i pisania.

Warjant pierwszy.

a) Pogadanki na temat obrazka przy nowej literze;
b) wyodrębnianie wyrazów i dźwięków;
c) pisanie i czytanie podstawowych wyrazów;
d) analiza słuchowa i wzrokowa opracowywanych wyrazów;
e) skojarzenie litery z dźwiękiem;
f) synteza podstawowych wyrazów;
g) wyodrębnianie nowego dźwięku i litery w podstawowych wyrazach;
h) układanie ustne i piśmienne łatwych i krótkich wyrazów z poznanych dźwięków i liter; łączenie poznanych wyrazów w krótkie i łatwe zdania;
i) pisanie ze słuchu (za dyktandem) wyrazów i zdań, odczytywanie pisanych wyrazów i zdań;
j) omawianie przeczytanej całości myślowej.

Warjant drugi.

a) Obraz zdania krótkiego, składającego się najwyżej z trzech wyrazów, o treści związanej z życiem bieżącem dzieci. Odczytywanie i odwzorowywanie obrazu zdania;
b) analiza zdania na wyrazy; odczytywanie i odwzorowywanie wyrazów;
c) układanie nowych zdań przez zmianę jednego wyrazu w zdaniu poznanem lub rozszerzanie znanego zdania nowemi wyrazami;
d) wyodrębnianie liter, powtarzających się w poznawanych wyrazach;
e) skojarzenie dźwięków z wydzielanemi literami;
f) analiza słuchowa i wzrokowa niektórych poznanych i przyswojonych wyrazów;
g) tworzenie nowych wyrazów z poznanych dźwięków i liter;
h) wprowadzenie elementarza i wyszukiwanie w nim znanych wyrazów i zdań, z ewentualnem uzupełnieniem znajomości liter; odczytywanie i pisanie;
i) wyszukiwanie w elementarzu tekstów, nadających się do chwil, przeżywanych przez dzieci w klasie;
k; przerabianie kolejne podług elementarza lub przy pomocy układanych tekstów na tablicy materjału trudniejszego, obejmującego dźwięki dwuznakowe, zmiękczenia i t. p.;
l; w miarę wdrożenia do czytania przepisywanie z tablicy i książki; pisanie za dyktandem przyswojonych zdań i wyrazów;
m) samodzielne układanie przez dzieci zdań ze znanych wyrazów, a nawet wyrazów nowych, proponowanych przez klasę lub ucznia;
n; wspólne układanie z dziećmi tekstu do odczytania z tablicy i przepisania do zeszytów.

3. **W związku z mówieniem, czytaniem i pisaniem.**

a) Ćwiczenia słuchowe, wzrokowe i ruchowe.
b) Stopniowe i okolicznościowe wzbogacanie czynnego słownika dzieci: wprowadzanie nazw przedmiotów, ich zasadniczych barw i kształtów, oraz zasadniczych stosunków przestrzennych i czasowych, w związku z obserwacją i doświadczeniem dziecka.
c) Stopniowe i bardzo powolne przyzwyczajenie dzieci do zastępowania wyrazów i zwrotów gwarowych odpowiednikami z języka warstw wykształconych.
d) Praktyczne rozróżnianie i nazywanie zdania, wyrazu, imienia własnego, głoski, a gdzie tego wymaga metoda elementarza, także i zgłoski.
e) Uczenie napamięć krótkich wierszyków o treści, związanej z tematami pracy szkolnej.
f) Ilustrowanie treści opowiadań, wierszyków i obrazków ruchami i mimiką dzieci.
g) Uczenie tekstów piosenek.
h) Ulepianki, rysunki, wycinanki i t. p.

B. Wyniki.

a) Umiejętność swobodnego wypowiadania się na łatwe tematy w formie krótkich, ale samodzielnie zbudowanych zdań.
b) Uzyskanie pewnej wprawy w jasnem formułowaniu pytań, skierowanych do nauczyciela i kolegów.
c) Umiejętność powolnego ale wyraźnego czytania głośnego oraz czytania cichego łatwych tekstów z elementarza lub pisemek dla dzieci.
d) Przyswojenie pisowni wyrazów, nie nasuwających ortograficznych wątpliwości.
e) Wdrożenie do kształtnego i czytelnego pisma.
f) Pamięciowe opanowanie kilku krótkich wierszyków.
g) Umiejętność praktycznego rozróżniania zdania i wyrazu.

C. Wskazówki metodyczne.

1. **Ćwiczenia w mówieniu.**

a) Punktem wyjścia do ćwiczeń w mówieniu winien być przedewszystkiem materjał, czerpany z przeżyć i spostrzeżeń dziecka, a więc dotyczący jego najbliższego otoczenia, a tylko zwolna i okolicznościowo nawiązywany do przedmiotów i ludzi z poza środowiska dziecka.

b) Ćwiczenia słownikowe rozpoczynają się z chwilą wejścia dziecka do szkoły, wiążą się jednak w I-szym oddziale bardzo ściśle z t. zw. ćwiczeniem zmysłów. Przy oglądaniu więc przedmiotów z najbliższego otoczenia nauczyciel zwróci baczną uwagę, by dziecko z każdym nowo poznanym lub rozpoznanym przedmiotem wiązało właściwą nazwę i by umiało określić trafnie jego zasadnicze cechy. Opowiadanie najprostszych zdarzeń z życia codziennego winno nauczyć dziecko praktycznego rozróżniania stosunków czasowych, dzięki czemu wytworzy się intuicyjna wprawa w użyciu właściwych czasów i przysłówków czasowych. Wszystkie ćwiczenia tego rodzaju mają w pierwszym roku nauczania charakter przygodny, powodzenie zaś ich zależy przedewszystkiem od stopnia poglądowości.

Trzeba więc starać się jaknajusilniej, aby **każdy przedmiot**, omawiany w szkole, znany był dziecku **bezpośrednio** lub **pośrednio** (z ilustracji), oraz by dzieci same odtwarzały jak najczęściej poznane przedmioty w postaci plastycznej lub graficznej.

(Ćwiczenia z zakresu orjentacji przestrzennej — w programie arytmetyki).

c) Przez język polski w oddziale I-szym winien przenikać do świadomości dziecka szereg elementów, jakie w latach następnych przenikną doń za pośrednictwem oddzielnych przedmiotów: nauki o przyrodzie, geografji, historji. Pewne, bardzo typowe i zasadnicze zjawiska z otaczającego dziecka świata przyrody winny znaleźć miejsce w doborze tematów pogadanek i czytanek z zakresu języka polskiego. Chodzi tu jednak tylko o **wprowadzenie dziecka** w świat otaczających je zjawisk i rzeczy.

d) Treść czytanek i pogadanek winna, obok zainteresowania dziecka światem rzeczywistym, uwzględniać również charakterystyczne dla tej fazy rozwoju zainteresowanie dziecka tematami iluzyjnemi (bajki, baśnie) oraz zainteresowanie zabawowe. Należy również mieć na względzie specyficzny dla psychiki dziecka tej fazy rozwoju stosunek do „czasu". Pojęcie to dopiero w latach późniejszych nabiera treści. Stąd w I-szym oddziale można wprowadzać tylko konkretne elementy wiedzy o przeszłości jak: przeszłość ludzi i rzeczy z otoczenia, (historja lalki, zabawki, sukienki, zeszytu dziecka i t. p.).

e) Należy silny nacisk położyć na wyzyskanie wychowawczych pogadanek i czytanek, które, wolne od moralizatorstwa, winny przez sam dobór treści i odpowiednią metodę jej opracowania wpływać wydatnie na rozwój uczuciowego życia dziecka.

2. Nauka czytania i pisania.

Niezależnie od wybranej metody obowiązują nauczyciela zawsze przy nauce czytania i pisania pewne zasadnicze wskazania, a mianowicie:

a) naukę czytania i pisania należy rozpoczynać wtedy, gdy się doprowadziło dzieci do odczucia potrzeby czytania i pisania, gdyż jest ona tylko jednym z środków, zmierzających do kształcenia sił duchowych dziecka, a nie celem samym w sobie;

b) materjał do czytania winien być zawsze starannie dobierany pod względem obrazów językowych i pozajęzykowych;

c) obserwacja przedmiotu, rysunek, obrazek, jak również zdarzenia z życia bieżącego dzieci, winny stanowić naturalne wprowadzenie do czytanego tekstu;

d) należy zawsze zwracać uwagę nietylko na wyraźne czytanie tekstu, lecz również na to, czy dziecko rozumie to, co czyta;

e) należy często stosować czytanie ciche;

f) należy od pierwszej chwili domagać się poprawnej dykcji przy czytaniu głośnem;

g) należy przestrzegać, aby dzieci przepisywały wyrazy jako całości;

h) ćwiczenia w czytaniu i pisaniu należy ożywiać i urozmaicać, np. można pozostawić dzieciom wybór zdania z podanego tekstu, a następnie domagać się wyjaśnienia, dlaczego poszczególne dzieci dane zdania wybrały, lub zapytywać, które wyrazy uważają za trudne do odczytania lub napisania i dlaczego;

i) pismo, którego używa się przy wprowadzaniu w czytanie i pisanie, winno być identyczne, a przynajmniej zbliżone do pisma, użytego w stosowanym na lekcjach elementarzu;

j) stosowanie metod wyłącznie syntetycznych jest wykluczone;

k) tok pracy, podany w obu warjantach programu nauki czytania i pisania, uwzględnia zarówno analizę, jak syntezę.

Warjant pierwszy.

przewiduje pewną kolejność wprowadzenia dźwięków i liter, a więc materjał, którym posługuje się nauczyciel, musi być bardzo ograniczony; przy każdej nowej literze należy dobierać materjał do czytania tak, aby znajdowały się w nim jedynie wyrazy, złożone z dźwięków i liter, które już przedtem zostały poznane;

zaleca dokonywanie doboru wyrazów nietylko ze względu na ich stronę graficzną, ale i na wywoływane przedstawienie (obraz pozajęzykowy), w związku z czem należy dobierać przedewszystkiem rzeczowniki, następnie przymiotniki i czasowniki.

Warjant drugi:

zaleca, aby moment analizy zdania, a w szczególności wyrazu był samorzutny, przyczem nie wszystkie wyrazy, podawane w zdaniu na początku nauki, należy analizować, gdyż niektóre z nich mogą być ujmowane nadal jedynie jako obrazy językowe;

umożliwia dziecku wymawianie grupy wyrazów (zdanie), przyzwyczajając je do sposobu czytania osób dorosłych;

ułatwia związanie nauczania z życiem bieżącem dziecka, jego przeżyciami i obserwacjami;

wprowadzając elementarz jako książkę do czytania, budzi trwałe zainteresowania treścią, w nim zawartą.

Uwaga. Należy pamiętać, że metoda, podana w warjancie pierwszym, jest oparta na wieloletniej praktyce i stąd początkujący nauczyciel ma przy jej stosowaniu większą pewność uniknięcia zasadniczych błędów, niż przy stosowaniu metody, podanej w warjancie drugim, która wymaga dużego doświadczenia i odpowiedniego przygotowania.

ARYTMETYKA Z GEOMETRJĄ.

6/2 godziny tygodniowo.

A. Zakres materjału.

1. Ćwiczenia orjentacyjne, dotyczące położenia i ruchu (ze zwróceniem uwagi na odpowiednie wysłowienie), np. wyżej — niżej, na prawo — na lewo, nad tem — pod tem i t. p. Wyodrębnienie cech jakościowych (np. rozróżnianie i nazywanie barw). Wyodrębnienie cech ilościowych (np. porównywanie długości, porównywanie pojemności zapomocą przesypywania piasku i t. p.).

2. Porównywanie dwóch zbiorów zapomocą tworzenia par (po jednym przedmiocie z każdego z dwu zbiorów danych. Odwzorowanie danego zbioru przy pomocy liczmanów lub kresek. Uszeregowanie przedmiotów zbioru (np. nawlekanie na nitkę).

3. Liczenie przedmiotów i odliczanie żądanej ilości przedmiotów w zakresie do dziesięciu (z ewentualnem zastosowaniem figur liczbowych Borna lub Laya albo

ruchowych ogniw jednostkowych A. M. Rusieckiego i ze zwróceniem uwagi na poprawne używanie form gramatycznych w liczebnikach). Stopniowe opracowanie dodawania i odejmowania liczb w zakresie do dziesięciu. Pisanie liczb do dziesięcu przy pomocy cyfr: znak równości, zapis dodawania i odejmowania; zero jako wynik odejmowania, np. 5 — 5 = 0. Zastosowanie nabytych wiadomości do najelementarniejszych zagadnień. Dni tygodnia.

4. Specjalne opracowanie liczb pierwszej dziesiątki: rozkład każdej liczby na dwa składniki; dopełnianie danej liczby do 10.

5. Liczenie przedmiotów i odliczanie żądanej ilości przedmiotów w zakresie do dwudziestu. Pisanie liczb cyframi w zakresie do 20; opracowanie dodawania i odejmowania w tym zakresie (ze szczególnem zwróceniem uwagi na próg dziesiątkowy). Zastosowanie do zagadnień. Pieniądze (do 20 groszy).

6. Wprowadzenie mnożenia (z ograniczeniem do przypadków, kiedy mnożnik nie przekracza 5, a wynik mnożenia nie przekracza 20); zapis mnożenia (na pierwszem miejscu mnożnik, na drugiem mnożna). Zastosowanie mnożenia do najelementarniejszych zagadnień.

7. **Materjał nieobowiązkowy, który może być opracowany jedynie tam, gdzie będzie przez same dzieci narzucony:** liczenie przedmiotów i odliczanie żądanej ilości przedmiotów w zakresie do stu; pisanie liczb cyframi w zakresie do 100; pieniądze w zakresie do złotego.

8. Mierzenie długości odcinków przy użyciu centymetra jako jednostki miary i odmierzania żądanej długości (w zakresie do 20 cm, ewentualnie do 1 metra).

B. Wyniki.

W wyniku nauczania w oddziale I dzieci winny opanować przepisane w programie wiadomości o liczbach w zakresie do 20, a w szczególności winny pewnie i sprawnie wykonywać dodawanie, odejmowanie i prostsze przypadki mnożenia w tym zakresie. Poza tem dzieci powinny zdobyć umiejętność stosowania poznanych działań do najelementarniejszych zagadnień wraz z zapisem wzorów, wyrażających zastosowane działania.

W zakresie wiadomości praktycznych dzieci winny wykazać umiejętność porównywania liczebności zbiorów, porównywanie długości i pojemności, a także elementarna znajomość mierzenia długości i obliczeń pieniężnych we wskazanym przez program zakresie.

C. Wskazówki metodyczne.

1. W początkowych tygodniach nauczania szkolnego odbywa się przygotowanie i stopniowe wdrażanie dzieci do systematycznej pracy szkolnej [1]).

Ćwiczenia orjentacyjne, dotyczące położenia i ruchu, mają na celu dobieranie słów do gestu, który towarzyszy opisowi położenia przedmiotu względem dziecka (np. na prawo) lub względem innego przedmiotu (np. pod stołem), a także opisowi ruchu (np. naprzód).

Wyodrębnienie cech jakościowych (np. rozróżnianie i nazywanie barw) pociąga za sobą porównywanie stopnia natężenia danej cechy jakościowej (np. widniej — ciemniej, cieplej — zimniej).

[1]) Porównaj z programem języka polskiego.

Wyodrębnienie cech ilościowych wymaga już wprowadzenia prymitywnych narzędzi do sprawdzenia, czy porównanie „na oko" jest trafne, a nawet do rozstrzygnięcia sporu w przypadku, gdy zachodzi różnica zdań (np. porównywanie długości przy pomocy sznurka albo porównywanie pojemności przy pomocy piasku).

2. Ćwiczenia, dotyczące zbiorów jednakowych przedmiotów, mają na celu przygotowanie do procesu liczenia.

Na początku należy zająć się porównywaniem liczebności dwóch zbiorów (np. obsadek i stalówek), ale jeszcze bez liczenia, tylko przez wyczerpywanie zbiorów parami (po jednej obsadce i jednej stalówce).

Dalszym etapem będzie odwzorowanie przedmiotów zbioru przy pomocy liczmanów (np. kasztanów) oraz karbowanie przy pomocy kresek (każdemu przedmiotowi odpowiada kreska).

Dla porządku ustawią się liczmany lub kreski w jednym szeregu.

Wreszcie same przedmioty zbioru mogą być uszeregowane (np. nawlekanie paciorków na nitkę albo ustawianie krzeseł jedno za drugiem).

3. Na proces liczenia przedmiotów zbioru składają się dwie rzeczy: kolejne odkładanie przedmiotów i podawanie kolejnych liczebników — po jednym dla każdego przedmiotu.

Aby w procesie liczenia nie pominąć żadnego przedmiotu i żadnego nie powtórzyć, potrzebny jest ład, którego przygotowaniu służą ćwiczenia w odwzorowaniu i porządkowaniu zbiorów. Poza tem potrzebna jest znajomość liczebników.

Cała trudność procesu liczenia polega na tem, aby na kolejne przedmioty zbioru padały kolejne liczebniki. Sprawdzianem umiejętności liczenia jest pewne i poprawne wykonywanie zleceń: 1) policzyć dane przedmioty, 2) odliczyć żądaną ilość przedmiotów z danego zbioru. Np. policzyć zapałki w pudełku, wyjąć z pudełka siedem zapałek.

Odwrotnym do liczenia procesem jest skonkretyzowanie liczby przy pomocy zbioru. Częstokroć bardzo pomocne (jednak niekonieczne) jest przedstawianie liczby przy pomocy zbioru liczmanów w określonych ugrupowaniach, stanowiących pewien system; takie przedstawienia liczb nazywają się figurami liczbowemi.

Wprowadzenie figur liczbowych jest wtedy zalecone, gdy dzieci nie przynoszą do szkoły samorzutnego zapoznania się z liczbami pierwszej dziesiątki, wystarczającego do dodawania, odejmowania i porównywania liczb w zakresie do dziesięciu.

Wprowadzając figury liczbowe, należy dążyć do tego, by z nazwami kolejnych liczb kojarzyły się odpowiednie figury; dlatego należy trzymać się zawsze jednego i tego samego układu figur liczbowych: bądź dwójkowego układu Borna, bądź czwórkowego układu Laya, bądź też piątkowego układu Rusieckiego. Obok tego muszą jednak być stosowane ćwiczenia w liczeniu, dodawaniu i odejmowaniu konkretów w dowolnych ugrupowaniach; figury liczbowe w ustalonym układzie mają zastosowanie głównie wówczas, kiedy żądane przedstawienie liczby musi być odtworzone w wyobraźni lub kiedy liczebność zbioru musi być rozpoznawana „na rzut oka" — bez liczenia.

Należy położyć nacisk na poprawne używanie liczebników w rozmaitych zwrotach mowy (np. widzę dwóch panów, dwie panie i dwoje dzieci), mam dwóch braci, dwa psy i t. d.).

Stopniowe opracowanie dodawania i odejmowania w zakresie do dziesięciu można przeprowadzić jednym z dwóch sposobów: 1) naprzód opracować dodawanie i odejmowanie w zakresie do dwóch, potem do trzech, do czterech, do pięciu i t. d., albo 2) naprzód opracować wszystkie przypadki, w których dodaje się lub odejmuje się liczbę 1, potem przypadki, w których dodaje się lub odejmuje się liczbę 2, liczbę 3, liczbę 4 i t. d.

Przy wprowadzaniu cyfr należy je podawać odrazu w normalnej postaci — bez próby układania z kresek. Symbol liczby 10 należy podać bez analizowania roli zera.

W oddziale I nie należy ustalać sposobu odczytywania zapisów: wystarczy, by dzieci czytały zapisy w sposób gramatycznie poprawny i pokrywający się z treścią zapisu; np. znak „+“ może być odczytywany jako „dodać“, „doliczyć“, „dosunąć“ i t. d., podobnie znak „—“ może być czytany jako „odjąć“, „odliczyć“, „odrzucić“, „zabrać“ i t. d.

4. Należy zwrócić szczególną uwagę na specjalne opracowanie liczb pierwszej dziesiątki a mianowicie: rozkładanie każdej liczby na dwa składniki i dopełnianie danej liczby do dziesiątki. Przy opracowaniu tego działu mogą być przydatne figury liczbowe.

5. W rozszerzeniu zakresu liczb do dwudziestu należy dobitnie wyodrębniać dziesiątkę jako grupę podstawową; w związku z tem ustala się, że np. 10 i 2 to jest dwanaście i odwrotnie: piętnaście to jest dziesięć i pięć. Ćwiczenia te służyć będą za przygotowanie do wprowadzenia zapisu liczb cyframi, np. 15. Idąc regresywnie poprzez 14, 13, 12 do 11, można wyjaśnić znaczenie jednej i drugiej jedynki w zapisie liczby 11, a cofając się dalej do 10, można wyjaśnić rolę zera; wkońcu można rozważyć przejście od liczby 19 do liczby 20 jako wyodrębnienie drugiej dziesiątki.

W opracowaniu dodawania i odejmowania w zakresie do 20 należy zwrócić szczególną uwagę na przypadki przekroczenia progu dziesiątkowego.

W zakresie obliczeń pieniężnych winny być uwzględnione: zliczanie pieniędzy, płacenie żądanej kwoty i wydawanie reszty.

6. Dzieci nagół nie odczuwają potrzeby stosowania mnożenia i wolą posiłkować się dodawaniem jednakowych składników. Wykonanie mnożenia „dziewięć razy po dwa“ jest znacznie trudniejsze niż „dwa razy po dziewięć“, gdyż w pierwszym przykładzie jest dodawanie dziewięciu składników, a w drugim — tylko dwóch. Z tych względów należy ograniczyć mnożenie w oddziale I do tych przypadków, w których mnożnik nie przekracza liczby 5.

O przestawialności czynników nie można mówić w oddziale I, gdyż ta własność mnożenia jest dla dzieci na tym poziomie nieuchwytna.

Ustala się następujący porządek liczb w zapisie mnożenia: naprzód pisze się mnożnik, a potem mnożną, np. zapis 3 . 5 oznacza: trzy razy po pięć.

7. Rozszerzenie zakresu liczb do stu nie należy w oddziale I do programu obowiązującego. Raczej przeciwnie, — nauczyciel nie powinien wprowadzać tego działu w szkołach, w których rozwój umysłowy dzieci wymaga dłuższego zatrzymania się na liczbach w zakresie do dwudziestu. Jeżeli natomiast dzieci same zaczną podawać w układanych przez nie zadaniach liczby większe od dwudziestu i wykonywać działania na pełnych dziesiątkach, to nauczyciel może pójść za pędem dzieci, nie zmuszając ich bez potrzeby do ciągłego obracania się w ograniczonych zakresie liczb.

8. Zaznajomienie dzieci z mierzeniem długości przy użyciu centymetra jako jednostki miary winno być oparte na konkretnych czynnościach. Prócz mierzenia długości należy uprawiać również ćwiczenie odwrotne: odmierzanie żądanej długości.

Zaleca się również przyzwyczajanie dzieci do oceniania danej długości i odmierzania żądanej długości „na oko“, z każdorazowem jednak sprawdzaniem.

RYSUNEK.

1 godzina tygodniowo.
(pożądany podział na pół godziny).

A. Zakres materjału.

1. Rysunek ilustrujący, oparty na przeżyciach dziecka w domu, w szkole i poza szkołą.
2. Rysunek ilustracyjny, w związku z innemi przedmiotami nauki szkolnej, z uwzględnieniem również tematów fantastycznych.
3. Rysowanie z pamięci łatwych przedmiotów.
4. Zaznajomienie dziecka z użyciem przyborów rysunkowych (papieru, ołówka, kredy, kredki, pendzla).

B. Wyniki.

Swobodne posługiwanie się przyborami rysunkowemi, wyrażanie rysunkiem różnic wielkości (mały, duży) i zauważonych, wyraźnych cech przedmiotu.

C. Wskazówki metodyczne.

Racjonalnie pojęta nauka rysunków musi być oparta na podstawach psychologicznych, decydujących o charakterze pracy rysunkowej dziecka. Początkowa nauka rysunkowa będzie miała charakter zabawowy, a jej rezultaty dostarczą spostrzegawczemu nauczycielowi wiele cennego materjału, ułatwiającego poznanie zainteresowań dzieci, zasobu i stopnia doskonałości rysunkowej schematów oraz opracowanie dalszego planu, rozwijającego sprawność rysunkową i malarską dziecka, zgodnie z naturalnym rozwojem jego uzdolnień plastycznych.

Życie dziecka i praca szkolna dostarczają wiele tematów rysunkowych, które muszą być tak uporządkowane, aby stopniowo wzbogacały zasób schematów rysunkowych, doskonaliły je i przygotowywały do realizacji następnych.

Przy wyborze tematów rysunkowych należy wziąć pod uwagę: środowisko, z którego dzieci pochodzą (wieś, miasteczko, miasto), zainteresowania (wieś — przyroda, miasto — technika, środki lokomocji i t. d.), treść opowiadań lub przeżyć, odpowiadającą psychice dziecięcej (tematy wesołe, komiczne, barwne).

Na tym szczeblu winien dominować rysunek ilustracyjny o charakterze realnym lub fantastycznym. Tematami mogą być: 1) praca dziecka w domu, w gospodarstwie. w szkole, praca rodziców, gry i zabawy w szkole, zabawki dziecka, pierwszy śnieg, ślizgawka, św. Mikołaj, choinka szkolna, jasełka, zabawa kostjumowa, przedstawienia szkolne, święto wiosny, komiczne lub ciekawe zdarzenia z wycieczek szkolnych, co dzieci widziały w lesie, na łące, w mieście i t. p.; 2) ilustrowanie krótkich a ciekawych lub wesołych powiastek, wierszyków, bajek, legend, z zastosowaniem poznanych zwierząt i roślin oraz uwzględnieniem two-

rów fantazji dziecka („cudowny kwiat", „zaczarowane drzewo").

Przy wybitnej przewadze rysunku ilustracyjnego, należy również pomału i ostrożnie zaprawiać dzieci w granicach ich zamiłowań i upodobań do dokładniejszego rysowania z pamięci poszczególnych przedmiotów.

Ponieważ rysunek kolorowy daje dziecku najwięcej zadowolenia i radości, przeto największe zastosowanie w oddziale I-ym znajdą kredki, kreda kolorowa, farby, plastylina. Dzieci winny odróżniać używane barwy.

Nauczyciel podczas pracy dzieci winien zwracać uwagę przedewszystkiem na prawidłową pozycję ciała przy pracy, na poprawne użycie materjałów i przyborów rysunkowych i na czystość w rysunkach.

Do celów rysunkowych w oddziale I-ym nadają się:

a) oddzielne mniejsze i większe kartki taniego papieru rysunkowego (pakunkowego) barwy szarej lub popielatej (jasnej) o powierzchni niezbyt szorstkiej,
b) ołówek grafitowy średniej twardości,
c) kredki kolorowe, woskowe w drewnianej oprawie lub bez oprawy,
d) kreda kolorowa, którą nauczyciel może sam przygotować,
e) farby kryjące (tempera) lub akwarela,
f) pendzle twarde lub miękkie.

Ze względów wychowawczych wskazane są okolicznościowe, kilkunastuminutowe pogawędki z dziećmi o wynikach pracy, połączone z pokazem wszystkich prac dzieci danej klasy lub pracującej grupy. Pogadanki winny być tak przeprowadzone, aby stały się bodźcem do dalszych wysiłków a równocześnie doprowadziły do samodzielnego wykrycia rażących błędów.

Do poprawienia błędów w czasie pracy należy dziecko naprowadzać przez pewne objaśnienia lub okolicznościową obserwację rzeczywistej formy. Nie krytyka lecz słowa zachęty będą najwłaściwszą formą korekty rysunkowej.

Nauczyciel winien dbać o coraz poprawniejszą formę i technikę rysunkową, udzielając potrzebnych wyjaśnień lub wskazówek, demonstrując w miarę potrzeby użycie przyborów rysunkowych.

(Użycie gumy do wycierania nie jest wskazane).

ROBOTY RĘCZNE WRAZ Z ZAJĘCIAMI PRAKTYCZNEMI.

1 godzina tygodniowo.

A. Zakres materjału.

W związku z całokształtem pracy szkolnej lub potrzebami dziecka:

1. Wykonywanie łatwych zabawek i pomocy naukowych:

a) z papieru, bibułki, kartonu;
b) z szyszek, żołędzi, orzechów, kasztanów, łyczka kolorowego lub barwnej włóczki, plastyliny lub gliny, wiórek, skrawków tkaniny i t. p.;
c) z różnych pudełek, szpulek od nici, klocków i t. p.;
d) z wydmuszek, słomki, wiór kolorowych i cieńkiej tekturki (różnego typu ozdoby choinkowe).

2. Wdrażanie dzieci do samodzielnych starań o czystość swego ciała i utrzymanie w porządku ubrania i przedmiotów, używanych przy pracy i zabawie.

3. Wykonywanie prac zbiorowych: spełnianie drobnych i do sił dziecka dostosowanych czynności gospodarczych, związanych z utrzymywaniem izby szkolnej w stanie należytej schludności, opieką nad hodowanemi przez dzieci w szkole roślinami i zwierzętami i t. p.

B. Wyniki.

a) Umiejętność wykonania z wyżej podanych materjałów łatwej zabawki lub potrzebnej dziecku pomocy naukowej i zaznajomienie się z użyciem nożyczek, noża i miarki centymetrowej.
b) Nabycie przez dziecko życiowej zaradności i podstawy do trwałych przyzwyczajeń w zakresie kultury życia codziennego.
c) Zaprawianie dzieci do stosowania zdobytych usprawnień praktycznych w pracach grupowych na terenie szkoły.

C. Wskazówki metodyczne.

1. Wybór tematów do robót ręcznych i zajęć praktycznych winien być zawsze dokonywany w związku z potrzebami i zainteresowaniami dziecka, oraz całokształtem pracy szkolnej.

2. Cechy psychiki dziecka w tej fazie rozwoju nakazują wyzyskanie jego aktywności i ruchliwości. Zaczynać należy od zajęć o charakterze zabawowym i zwolna zmierzać do formy pracy systematycznej, przyczem z początku należy uwzględnić przedewszystkiem osobiste potrzeby dziecka i przedmioty jego osobistej własności. Dopiero po uprzedniem przygotowaniu uczuciowego podłoża może przyjść kolej na zajęcia, mające na celu dobro innych osób (rodzice, rodzeństwo, koledzy i t. p.), i przedmioty, stanowiące własność społeczną (klasy, szkoły, gminy i t. d.).

3. Należy dążyć do łączenia robót ręcznych i zajęć praktycznych z innemi dziedzinami pracy szkolnej: z wycieczkami, pogadankami, czytankami, nauką arytmetyki, rysunkiem, śpiewem i t. p. Zarówno roboty ręczne jak zajęcia praktyczne mogą stanowić bądź punkt wyjścia do pracy na innych lekcjach, bądź pogłębienie i utrwalenie wiadomości, na nich zdobywanych.

Z zakresu robót ręcznych nadają się do wykonania:

a) z papieru, bibułki, kartonu — przez zaginanie, skręcanie, składanie: chorągiewki, koniki, żabki, trzaskawki, jaskółki, pugilaresiki, kapelusiki, maski, liczmany, loteryjki, domino, kolorowe, młynki i t. p.;
b) z szyszek, żołędzi, orzechów, kasztanów, łyczka kolorowego lub barwnej włóczki, plastyliny lub gliny, wiórek, skrawków tkaniny — przez łączenie drucikiem, nitką, patyczkiem i sklejanie: zajączki, czaple, bociany, indyki, żuki, krasnoludki, pajace i t. p.;
c) z pudełek, szpulek do nici, klocków i t. p.: mebelki dla lalek, wagoniki, wózki, samochodziki, domki, sklepiki i t. p.;
d) z wydmuszek, słomki, wiór kolorowych i cieńkiej tekturki: różnego typu ozdoby choinkowe (ptaszki, zwierzęta czworonożne, ryby i t. p.).

Do prac zbiorowych nadają się tematy takie jak: „nasza choinka", szopka szkolna, loteryjka, pokój dla lalek, latawiec, kostjumy do przedstawień i t. p.

Z zakresu zajęć praktycznych, dotyczących wychowania fizycznego, należy położyć nacisk na umiejętność samodzielnego umycia twarzy, szyi, nóg, rąk, oczyszczenia zębów, płukania jamy ustnej, utrzymywania w właściwym porządku włosów i t. d.

Z zakresu zajęć praktycznych, związanych z aktualnemi potrzebami dziecka i jego otoczenia, uwzględnić należy: okładanie papierem książek i zeszytów, przyszywanie pourywanych guzików i wieszadeł, sznurowanie i zapinanie bucików, umycie kubka do śniadania, podlewanie kwiatów, karmienie ptaków i t. p.

5. Przedmioty, wykonane przez dzieci na lekcjach robót ręcznych, będą miały cechy raczej ekspresji niż technicznej poprawności. Chodzi tu bowiem przedewszystkiem o wyraz zainteresowań dziecka, a w miarę możności o działanie wykonywanych przedmiotów, np.: wiatraczek winien się obracać. trzaskawka trzaskać, wózek jeździć i t. p. Wspomniane w programie owoce drzew mogą być używane wyłącznie jako materjał do wykonywania przedmiotów, a nie jako środek dekoracyjny.

6. Ze względów wychowawczych należy dążyć do wykończenia rozpoczętej pracy. Po wspólnem obejrzeniu konkretnych rezultatów wysiłku ucznia należy dany przedmiot zwrócić wykonawcy do jego bezpośredniego użytku. Nauczyciel podczas lekcji robót ręcznych nie może się ograniczać wyłącznie do obserwacji udzielania słownych wskazówek (zwracanie uwagi na prawidłową pozycję ciała przy pracy, odpowiednie trzymanie i używanie narzędzi, zachowanie pewnej czystości i t. p.), lecz, o ile możności, winien czynnie z dzieckiem współpracować.

7. Celowe i taktowne uwagi nauczyciela, stosowane przy zajęciach praktycznych z umiarem i subtelnem wnikaniem w niejednokrotnie bardzo ciężkie warunki domowego życia dziecka, winny pomagać dziecku do zdobywania zręczności, wytrwałości i obowiązkowości w pełnieniu szeregu czynności, które mają na celu higjenę osobistą, oraz nabycie nawyków w zakresie kultury życia codziennego. Do osiągnięcia jednak powyższych wyników jest konieczne jak najczęstsze, o ile możności systematyczne, sprawdzanie czystości ciała dziecka, odzieży i przedmiotów, używanych przez nie przy pracy i zabawie.

8. Przy organizowaniu zarówno lekcyj robót ręcznych jak zajęć praktycznych nauczyciel winien pilnie przestrzegać, aby:

a) wyznaczone dzieciom do wykonywania prace indywidualne i zespołowe nigdy nie przekraczały możliwości sił fizycznych dziecka;
b) przy ich wykonywaniu były zachowywane odpowiednie warunki higjeniczne.

ŚPIEW.

1 godzina tygodniowo
(pożądane: 4 razy po ¼ lekcji tygodniowo).

A. Zakres materjału.

Wybór pieśni powinien obejmować przynajmniej 20 pieśni o wartościowym tekście i melodji. Pieśni powinny być w treści swojej zespolone z życiem dziecka, oraz z przedmiotami nauczania szkolnego, a mianowicie:

1) z religją — pieśni o Dzieciątku Jezus (kolendy i pastorałki), oraz najpopularniejsze modlitwy śpiewane.

2) z językiem polskim — pieśni o rodzinie, szkole, ojczyźnie, pieśni o pracy, pieśni o zwierzętach, ptakach, polu i lesie.

3) z ćwiczeniami cielesnemi — śpiewy przy zabawach i korowodach, pieśni z inscenizacją, oraz pieśni marszowe i żołnierskie (temat: dziecko-żołnierz).

B. Wyniki.

Przyswojenie przez dzieci takiego zasobu pieśni, któryby się przyczynił do rozśpiewania, wyrażającego się w potrzebie śpiewu przy zbiorowych zajęciach, wycieczkach i t. p. Pieśni winny być wykonywane zgodnie, czysto, rytmicznie i poprawnie, pod względem głosu i wymowy.

C. Uwagi metodyczne.

Pierwsze lekcje śpiewu winny polegać na śpiewaniu tych pieśni, jakie dzieciom są znane. Najodpowiedniejszą z nich można zastosować jako wprowadzenie do jednogłosowego śpiewu zbiorowego. Do repertuaru należy wybierać pieśni, odpowiadające skali głosu dziecka (początkowo od „d" do „h" jednokreślnego, później od „c" jednokreślnego, do „h" dwukreślnego), oraz proste w melodji i rytmie. Czas, przeznaczony na śpiew (4 lekcje tygodniowo po ¼ godziny szkolnej), należy zużytkować przedewszystkiem na techniczne opracowanie (głosowe, słowne, intonacyjne i rytmiczne) wyznaczonych pieśni.

Przy wykonywaniu pieśni należy dbać o wyrazistą wymowę i naturalny sposób wydobywania głosu, z wyłączeniem krzyku. Należy również przestrzegać prawidłowego stosowania oddechu w właściwych miejscach tekstu i melodji. Celem wyrobienia słuchu dzieci, można stosować ćwiczenia słuchowe, polegające na rozpoznawaniu fragmentów opracowanych pieśni, nuconych lub granych przez nauczyciela. Przy tej sposobności winien nauczyciel pobudzać spostrzegawczość dzieci w stosunku do melodji wznoszącej się, lub opadającej, oraz powtarzających się dźwięków.

Celem wyrobienia poczucia rytmu można zastosować ćwiczenia rytmiczne, jak np. rozpoznawanie pieśni według jej rytmiki, zaznaczanie rytmu ruchami i marszem w zabawach i korowodach. Dążeniem nauczyciela winno być naturalne pobudzenie do śpiewu wszystkich dzieci w klasie.

Dzieci, słuchowo lub głosowo nierozwinięte, powinny być umiejętnie wciągane do śpiewu zbiorowego, co może znaleźć miejsce zwłaszcza przy zabawach ze śpiewem.

ĆWICZENIA CIELESNE.

3 godziny tygodniowo w ciesz. części Wojew. Śl.
2 godziny tygodniowo w górnośl. części Wojew. Śl.
(pożądane: 6 wzgl. 4 razy po pół godziny tygodn.).

A. Zakres materjału nauczania.

W doborze ćwiczeń należy uwzględnić:

a) marsz i bieg w luźnej gromadce, bez potrącania się;
b) marsz i bieg z wymachami rąk;
c) formowanie kółek i rzędów, oraz dwurzędów;
d) ruchy i chwyty małych piłeczek;
e) gry, wyłącznie o biegu krótkotrwałym, bez wyraźnego współzawodnictwa z 1 — 2 regułami (np. berek, stary niedźwiedź, czarny lud i t. p.);
f) marsz i bieg na czworakach;
g) ruchy naśladowcze, jak: skoki wróbelków, skoki

żabek i zajączków, ruchy zegara małego i wielkiego, krzaczków małych i wielkich drzew i t. p.;

h) takie ruchy tułowia, aby dziecko musiało dosięgnąć czołem wyprostowanych kolan, stojąc w rozkroku — umiało dosięgnąć kostki ręką w stronę skłonu bocznego, a siedząc skrzyżnie położyło piłeczkę w tył za sobą jedną ręką i dosięgło ją z drugiej strony ręką drugą (skręt tułowia);

i) siady skrzyżne i powstawania bez pomocy rąk;

j) stanie na jednej nodze z ruchami ramion;

k) skoki ponad linkę na wysokości kolan dziecka;

l) wożenie się wzajemnie na sankach i zabawy śnieżkami;

ł) jazda na łyżwach stołeczkiem na płozach.

B. Wyniki.

1. Wdrożenie do porządnego ustawiania się w kole i w rzędach na skutek polecenia nauczyciela, wyrobienie sprawności w biegach i grach bieżnych w 1—2 regułami, oraz zręczności w zabawach z piłeczkami.

2. Opanowanie marszu rytmicznego i utrzymanie naturalnej ruchomości wszystkich stawów, a więc i stawów kręgosłupa, aby osiągnąć dobrą postawę dziecka, oraz właściwe opanowanie nerwowe.

3. W zakresie wolnych ćwiczeń (sportowych) zahartowanie przez oswojenie się w okresie letnim z wodą (zabawy w wodzie), w okresie zimowym przez zabawy na śniegu (saneczki, narty) i lodzie (łyżwy).

C. Uwagi metodyczne.

W pierwszym roku nauczania nauczyciel musi pamiętać o tem, że dziecko nie jest zdolne do ćwiczeń w formie ścisłej, wszystkie ćwiczenia cielesne muszą się odbywać wyłącznie tylko w formie zabawowej. Ćwiczenia w tym wieku winny dostarczyć dziecku możności normowania wysiłku. Pamiętać też należy o tem, że w okresie po 6 roku życia zaczyna się twardnienie stawów, potęgowane często przez pracę fizyczną dziatwy (noszenie wody, drzewa, roboty siewne i t. p.), a więc luźne i swobodne ruchy muszą mieć jaknajszersze zastosowanie. Nie należy dziecko zbytnio osłaniać przed wpływami atmosferycznemi, gdyż wszystkie ćwiczenia cielesne na otwartym powietrzu mają znacznie większą wartość, niż odbywane w zamkniętej sali. W związku z zabawową formą ćwiczeń nie należy posługiwać się rozkazami, lecz podsuwając dziecku odpowiednie dla niego ruchy udzielać właściwych pouczeń i wskazówek.

Ćwiczenia cielesne można łączyć z tematami prac szkolnych na innych przedmiotach, np.: z językiem polskim, stosując ilustrację opowiadań a nawet poszczególnych wyrazów ruchami; z rachunkami wprowadzając takie zabawy, jak np. wiewiórki w dziuplach, jastrząb i gołębie, kreślenie prostej i okręgu przez obwiedzenie kredą odpowiednio ustawionych dzieci, ze śpiewem przez wspólne ćwiczenia rytmiczne i t. p.

Uwaga
w sprawie planów godzin i programu nauki w oddziale I-szym szkół niżej zorganizowanych.

Program nauki, sformułowany powyżej, winien być stosowany w szkołach niżej zorganizowanych podobnie jak i dotychczasowy program nauki w oddziale I-szym siedmioklasowej szkoły powszechnej, a więc z temi samemi zastrzeżeniami i ograniczeniami. W szczególności: nie ulegają zmianie wskazówki, dotyczące nauki religji rzymsko-katolickiej w niższych oddziałach szkół trzy, dwu i jednoklasowych (str. 106 wyd. z r. 1931 Programu nauki w publicznych szkołach powszechnych); w zakresie rysunku, robót ręcznych i śpiewu mniejsza liczba godzin i mniej korzystna organizacja pracy w szkołach niżej zorganizowanych będą zmuszały nadal do odpowiednich redukcyj materjału (p. str. 128, 129, 130 przytoczonego Programu). W szkołach sześcio-, pięcio- i czteroklasowych należy również przeznaczyć na poszczególne przedmioty tesame liczby godzin, jakie się ustala powyżej przy programach poszczególnych przedmiotów dla szkoły siedmioklasowej, czyli stosować ten sam plan godzin. W szkołach trzy, dwu i jednoklasowych dotychczasowe plany godzin nie ulegają zmianie.

ORGANIZACJA PRACY W ODDZIALE I SZKÓŁ 7, 6, 5 i 4-KLASOWYCH.

1. Dotychczasowa liczba 18 godzin szkolnych w tygodniu nie ulega zmianie.

Godziny szkolne i pauzy między niemi rozpoczynają się i kończą jednocześnie z godzinami lekcyj i pauzami w innych oddziałach. Ponadto jest rzeczą pożądaną, by nauczyciel w oddziale I przeważnie dzielił godziny szkolne, stosując okresy pół godzinne. Dwie części tej samej godziny szkolnej mogą być zajęte przez różne przedmioty nauki lub też różne rodzaje ćwiczeń z zakresu tego samego przedmiotu, co dotyczy zwłaszcza języka polskiego. Nie należy jednak stosować podziału na półgodziny wówczas, gdy praca nie wymaga większego wysiłku a zainteresowanie dziecka jest tak żywe i wytrwałe, że właśnie podział byłby czemś narzuconem i sztucznem. W zastosowaniu do śpiewu zaleca się użycie jeszcze mniejszych okresów, a mianowicie czwartych części godziny szkolnej. Okres taki najdogodniej połączyć z lekcją języka polskiego, przyczem część tej lekcji, bezpośrednio poprzedzająca właściwy śpiew, może być użyta na uczenie się napamięć tekstu piosenki.

2. Rozgraniczenie „przedmiotów“ nauki szkolnej winno być dalekie od rygoryzmu i sztywności. Rozległa dziedzina, nosząca w tym oddziale nazwę „język polski“, obejmuje w szczególności pewne spostrzeżenia i wiadomości, przygotowujące do późniejszej nauki geografji i nauki o przyrodzie i należące do zakresu najpierwotniejszych zaczątków tych nauk. Rysunek przedewszystkiem, a dalej roboty ręczne i śpiew, poza godzinami, wskazanemi przy programach tych przedmiotów i przeznaczonemi na specjalne ćwiczenia z tych dziedzin, winny również być stosowane, zależnie od potrzeby i dla urozmaicenia pracy, na lekcjach, formalnie poświęconych innym przedmiotom. Należy położyć nacisk na właściwe organizowanie i wyzyskiwanie wycieczek, zwłaszcza w okresie wiosennym.

Oddziaływania wychowawcze winny przenikać całą pracę szkolną, odpowiadać ogólnym zamierzeniom i występować niezwłocznie przy doraźnych potrzebach. Na pewną dziedzinę tych oddziaływań przeznaczono osobno czas w liczbie godzin, poświęconych na t. zw. zajęcia praktyczne.

3. Na dzień szkolny przypada po 3 godziny lekcyjne. Nauczyciel rozdziela ten czas formalnie między poszczególne „przedmioty“ nauki szkolnej, z zachowaniem zasad następujących:

a) praca umysłowa, ćwiczenia ruchowe i zajęcia techniczne winny być w każdym dniu ilościo-

wo ustosunkowane i następować po sobie odpowiednio do ruchliwości, niezdolności do dłuższego wysiłku umysłowego i wogóle psychiki dziecka w tym wieku;

b) różne zajęcia w danym dniu winny być powiązane wspólnością tematów, zmierzać do skupiania się dokoła pewnego ośrodka lub ośrodków zainteresowań, wspierać się wzajemnie, tworzyć całość jak najbardziej jednolitą i ciągłą, organiczną i naturalną, bez męczących przeskoków, ale i bez przesady i sztuczności w powiązaniach;

c) nie istnieje dla tego oddziału stały, sztywny rozkład tygodniowy, określający ściśle lekcje w każdym dniu — wyjątkiem mogą być jedynie lekcje, udzielane nie przez naogół jedynego nauczyciela w tej samej klasie, a więc w praktyce przedewszystkiem lekcje religji. Poza takiemi wyjątkami nauczyciel układa sobie dowolnie plan pracy na każdy dzień i różnie w różnych tygodniach, z zachowaniem zasad a) i b) i z tem ograniczeniem, że ogólna suma godzin, przeznaczonych na każdy przedmiot w każdym tygodniu, winna być równa liczbie, wskazanej przy programie tego przedmiotu. W pierwszym półroczu roku szkolnego przewiduje się jeszcze większą swobodę.

4. Przy układaniu planu pracy na czas całego roku szkolnego należy zdawać sobie dokładnie sprawę z swoistych cech życia w danem środowisku. Poznanie warunków, w jakich żyją dzieci, jest konieczne do ustalenia biegu kształcenia i wychowania w szkole.

Sprawą bardzo istotną jest wyodrębnienie i należyte ukształtowanie okresu „przygotowawczego". Okres ten, zależnie od warunków może objąć 6 pierwszych miesięcy lub więcej. Główne zadania nauczycielskie w tym czasie są następujące:

a) zorjentowanie się w warunkach pozaszkolnego życia każdego dziecka zapomocą rozmowy z niem i zetknięcia się z rodzicami lub opiekunami, a nawet — w granicach możliwości — ze środowiskiem domowem;

b) zaznajomienie dzieci — tem niezbędniejsze, usilniejsze i bardziej wyczerpujące, im niższy jest poziom środowiska społecznego — z elementarnemi wymaganiami kulturalnemi w zakresie osobistej czystości, zachowania się, ładu w rzeczach i książkach i t. d.;

c) uzyskanie niezbędnego stopnia przystosowania się dzieci do zbiorowego życia i pracy w szkole;

d) zapoznanie się na lekcjach i podczas zabaw szkolnych z indywidualnym poziomem rozwoju umysłowego i moralnego poszczególnych dzieci, z zakresem ich wiadomości o rzeczach i ludziach z otoczenia;

e) pierwsze ćwiczenia słuchowe, wzrokowe i ruchowe, przygotowujące do nauki czytania i pisania, zapoczątkowanie ćwiczeń słownikowych wstępne ćwiczenia z zakresu orjentacji przestrzennej i nauki rachunków;

f) zachęcenie i danie sposobności do wyrażania się przy pomocy rysunku, śpiewu i robót ręcznych.

Okres przygotowawczy posiada w większym jeszcze stopniu niż reszta roku charakter wychowawczy. W związku z tem liczba godzin w tygodniu, poświęconych formalnie i wyraźnie na określone przedmioty, może być zmniejszona na korzyść zabiegów wychowawczych; w pierwszych 6 tygodniach może wogóle nie być żadnego podziału.

II. ODDZIAŁ V. SIEDMIOKLASOWYCH I SZEŚCIOKLASOWYCH PUBLICZNYCH SZKÓŁ POWSZECHNYCH.

W związku ze zmianami, dokonanemi w planach godzin według okólnika Nr. 84 z dnia 20 maja 1932 r. (I. Pr.-2295)32), naukę w oddziale V. siedmioklasowych i sześcioklasowych publicznych szkół powszechnych z polskim językiem nauczania należy dostosować do wskazań podanych poniżej. Wprowadzone obecnie zmiany dotyczą programu, ogłoszonego w wydaniu z r. 1931, który poza tem obowiązuje w tym oddziale w dalszym ciągu *).

Religja (2 godz. tyg. w cieszyńskiej części Wojew. Śl. — 4 godz. tyg. w górnośl. części Wojew. Śl.).

Język wykładowy (5 godz. tyg.).

Należy:

a) Położyć nacisk na gruntowne opanowanie podstawowych wiadomości z gramatyki.

b) Rozszerzyć ćwiczenia słownikowe i ćwiczenia w mówieniu.

c) Zwiększyć pracę nad opanowaniem i utrwalaniem ortografji.

U w a g i:

a) Kurs gramatyki w oddziale V. jest obszerny i nie wymaga żadnych uzupełnień nawet przy powiększonej liczbie godzin; należy jednak dołożyć starań, aby uczniowie opanowali gruntownie rzeczy podstawowe i umieli swe wiadomości należycie stosować.

b) Ćwiczenia słownikowe i w mówienu muszą być związane z innemi działami nauczania języka polskiego i uwzględniać materjał, zaczerpnięty z życia ucznia. Wyzyskać należy czytanki, tematy z zakresu innych przedmiotów nauczania, wycieczki, zwiedzanie wystaw, oglądanie przedmiotów żywych i martwych, oglądanie obrazów i t. p.

c) W zakresie ćwiczeń ortograficznych należy sprawdzać, czy uczniowie opanowali dostatecznie zasady pisowni, wskazane w programie oddziałów poprzednich, wyrównać braki, osiągnąć jaknajwiększą sprawność w zakresie, przewidzianym przez program dla oddziału V.

Drugi język (język niemiecki)

przestaje być przedmiotem obowiązkowego nauczania w szkołach powszechnych z polskim językiem nauczania. W szkołach mniejszościowych nauka języka polskiego jest obowiązkowa od 3-go roku nauki.

Historja (2 godz. tyg.) — bez zmian.

Geografja (3 godz. tyg. w cieszyńskiej części Województwa Śl. — 2 godz. tyg. w górnośląskiej części Wojew. Śląskiego).

Należy poświęcić więcej czasu na charakterystykę typowych krajobrazów z możliwie obszernem uwzględ-

*) Program nauki w publicznych szkołach powszechnych. Lwów — 1931.

mieniem warunków życia człowieka, na wycieczki i na czytanie barwnych opisów geograficznych. Ograniczyć należy natomiast rozważania, dotyczące ruchów ziemi, stref klimatycznych i atmosfery, w szczególności można pominąć tematy „Różnica czasu“ (str. 49 Program w. 19 od g.), „Wysokość atmosfery. Gęstość atmosfery“ (str. 49 Programu w. 14 od d.).

Nauka o przyrodzie (4 godz. tyg. w szkołach z polskim językiem nauczania — 3 godz. tyg. w szkołach mniejsz. w cieszyńskiej części Wojew. Śl. — 2 godz. tyg. w szkołach mniejsz. w górnośląskiej części Województwa Śląskiego).

Wprowadza się program następujący:

Jesień.

1. Zboże, ich łodygi, kłosy i ziarna, plewy, czyszczenie zboża.
2. Dojrzewanie owoców. Owoce mięsiste: jabłko, gruszka, ich odmiany hodowane. Śliwka. Gąsienice zwójkówek w czerwonych owocach. Znaczenie miąższu owocowego dla rośliny, rozsiewanie. Przechowywanie owoców przez człowieka, przetwórstwo. Dynia, ogórek, pomidor.
3. Owoce mięsiste naszych drzew i krzewów leśnych, np. tarniny, trzmieliny, kaliny, jarzębiny, bzu lekarskiego, dzikiej róży, w zależności od miejscowych warunków. Rozsiewanie tych owoców przez ptaki.
4. Owoce suche naszych drzew: klonu, jesionu, grabu, lipy. Inne owoce suche (strąk fasoli, makówka, orzech). Ich rozsiewanie.
5. Paproć samcza lub płonnik, jako przykład roślin, rozmnażających się zapomocą zarodników (bez omawiania przemiany pokoleń).
6. Grzyby (np. borowik lub pieczarka).
7. Ptaki wędrowne (wilga, przepiórka, kaczki, gęsi, gil, jemiołuszka). Odlot ptaków.
8. Nasze pospolite drzewa liściaste leśne i parkowe np. wierzba, topola, brzoza, olcha, buk, grab, wiąz, lipa, leszczyna, dąb, klon, kasztanowiec, jesion, akacja). Odróżnianie drzew po kształcie i ułożeniu liści.
9. Drzewa iglaste, np. sosna, jodła, świerk, modrzew, jałowiec, cis; kształt, ułożenie i trwałość szpilek; odróżnianie ulistnionych gałązek, umieszczenie pączków bocznych, rozgałęzienie, szyszki.
10. Przygotowanie się roślin do zimy; zmiana barwy i opadanie liści.

Zima.

11. Ptaki osiadłe (wrona, wróbel, szczygieł, sikory, dzięcioł, kuropatwa, jastrząb, sowa). Pożywienie ptaków zimą. Głód ptaków, podawanie im żywności.
12. Ssaki leśne, np. sarna, łoś, żubr (ich porównanie ze ssakami domowemi), wilk, lis, niedźwiedź. Zając, wiewiórka, jeż, nietoperz. Poszukiwanie kryjówek, tuczenie się i zmiana sierści. Sen zimowy ssaków, płazów, gadów, owadów i pająków.
13. Wiadomości o zwierzętach egzotycznych najbardziej charakterystycznych dla typowych krajobrazów biogeograficznych, według planu następującego:

pustynia: wielbłąd, struś, lew;
lasy pierwotne podzwrotnikowe: orangutang, tygrys, słoń, papugi, węże jadowite i dusiciele;
Bałtyk: flondra, mewa, chełbja modra (meduza);
morza ciepłe: rekin, mątwy, kraby, korale;
tundra: renifer;
morza polarne: biały niedźwiedź, foka; wieloryby, pingwiny.

Uwaga: Należy uwzględnić grupowanie niektórych poznanych zwierząt w rodziny, rodzin w rzędy.

Wiosna.

14. Kwiaty drzew kotkowych (wierzba, topola, leszczyna, brzoza, olcha, grab). Drzewa jednopienne i dwupienne.
15. Rośliny wiatropylne i owadopylne. Różnica w okazałości kwiatów. Zależność roślin od zwierząt.
16. Kiełkujące żyto; różnica w kiełkowaniu żyta i fasoli. Rośliny jedno- i dwuliścienne.
17. Kanianka, zaraza kartoflana, jemioła; pasorzyty i półpasorzyty.
18. Rosiczka, jako przykład rośliny mięsożernej.
19. Założenie akwarjum i hodowla zwierząt i roślin wodnych.
20. Obserwacje rozwoju kijanki ze skrzeku, przyniesionego z sadzawki. Stałe prowadzenie dziennika obserwacji.
21. Owady wodne (pływak lub kałużnica) i ich larwy. Ważka i jej larwa. Komar i jego rozwój. Roznoszenie chorób przez komary.
22. Rak.
23. Ślimaki wodne i lądowe (nieruch, zatoczek, winniczek, pomrów).
24. Szczeżuja lub skójka.
25. Rośliny wodne w akwarjach: elodea (moczarka), wywłócznik lub rogatek, rzęsa na stawach: grzybienie, na brzegach; kosaćce, tatarak, sitowie, trzcina.
26. Uzupełnianie i odnawianie zbiorów szkolnych.

Uwaga. Obserwacje zwierząt wodnych powinny się zacząć bardzo wczesną wiosną i iść równolegle do opracowywania punktów 14—18.

Rachunki z geometrją. (4 godz. tyg.) — bez zmian.

Rysunek. (2 godz. tyg.) — bez zmian.

Roboty ręczne.

W szkołach siedmioklasowych (2 godz. tyg. w szkołach mniejszościowych — 3 godz. tyg. w szkołach polskich z językiem wykładowym).

W zakresie pracy chłopców należy pogłębić naukę, przewidzianą w programie, i wykonać większą ilość przedmiotów, odpowiadających potrzebom szkoły. W zastosowaniu do dziewcząt należy rozszerzyć roboty kobiece lub przeznaczyć jedną godzinę na roboty, przewidziane dla chłopców, lecz w zmniejszonym zakresie.

W szkołach sześcioklasowych (2 godz. tyg. w szkołach mniejszościowych — 3 godz. tyg. w szkołach z polskim językiem nauczania w górnośl. części Woj. Śl. — 4 godz. tyg. w szkołach z polskim językiem nauczania w cieszyńskiej części Wojew. Śl.

Śpiew (2 godz. tyg.) — bez zmian.

Ćwiczenia cielesne (w szkołach 7-mio klasowych 3 godz. tyg., wzgl. 2 godz. tyg. na Górnym Śląsku, w szkołach 6-cio klasowych 4/2 godz. tyg.). — bez zmian.

III. A. ODDZIAŁ VI. SIEDMIOKLASOWYCH PUBLICZNYCH SZKÓŁ POWSZECHNYCH.

W związku ze zmianami, dokonanemi w planie godzin według okólnika Nr. 84 z dnia 20 maja 1932 r. (I. Pr.-2295)32), naukę w oddziale VI. siedmioklasowych publicznych szkół powszechnych z polskim językiem nauczania należy dostosować do wskazań, podanych poniżej. Wprowadzone obecnie zmiany dotyczą programu, ogłoszonego w wydaniu z roku 1931, który poza tem obowiązuje w tym oddziale w dalszym ciągu [1].

Religja (2 godz. tyg. wzgl. 4 godz. w górnośląskiej części Wojew. Śl.

Język polski (5 godzin tygodniowo).

Należy położyć nacisk na kurs gramatyki, przewidziany dla oddziału VI, i na utrwalenie wiadomości gramatycznych z lat poprzednich, rozszerzyć ćwiczenia słownikowe i ćwiczenia w mówieniu, wzmocnić ćwiczenia ortograficzne.

U w a g a. W 6 oddziałach szkoły powszechnej młodzież winna posiąść rzetelną znajomość i zrozumienie podstaw gramatyki języka polskiego, osiągnąć zupełne opanowanie praktyczne ortografji, zdobyć umiejętność poprawnego i jasnego oraz możliwie swobodnego i biegłego wypowiadania się. Przy przyjmowaniu do gimnazjum będą stawiane w tym zakresie ścisłe wymagania.

Język polski w szkołach mniejszości 3 godz. tyg. Drugi język (język niem.) przestaje być przedmiotem obowiązkowej nauki w szkołach powsz. polskich.

Historja (2 godz. tyg.) — bez zmian.

Geografja (2 lub 3 godz. tyg. — bez zmian (również przy 3 godzinach należy wykonywać ten sam program).

Nauka o przyrodzie (w szkołach mniejszości 2 godziny tyg. W szkołach z polskim językiem nauczania w górnośl. części Wojew. Śl. 3 godz., w cieszyńskiej części Wojew. Śl. 4 godz. tyg.) — bez zmian.

Rachunki z geometrią (4 godz. tyg.) — bez zmian.

U w a g a. Należy położyć nacisk na szybkość i sprawność w wykonywaniu obliczeń na liczbach całkowitych i ułamkowych, jako na jeden z najistotniejszych wyników nauki w sześciu oddziałach szkoły powszechnej.

Rysunek (2 godz. tyg.) — bez zmian.

Roboty ręczne (w szkołach mniejsz. cieszyńskiej części Wojew. Śl. 4 godz. tyg. — w szkołach mniejsz. górnośl. części Wojew. Śl. 2 godz. tyg. — w szkołach polskich 3 godz. tygodniowo).

Śpiew (2 godz. tyg.).

Należy uwzględniać również pieśni jednogłosowe.

Ćwiczenia cielesne (w szkołach mniejszości ciesz. części Wojew. Śl. 3 godz. tyg., we wszystkich innych szkołach 2 godz. tyg.) — bez zmian.

B. ODDZIAŁ VI. SZEŚCIOKLASOWYCH PUBLICZNYCH SZKÓŁ POWSZECHNYCH.

Bez zmian.

IV. ODDZIAŁY V. i VI. PIĘCIO, CZTERO i TRZYKLASOWYCH PUBLICZNYCH SZKÓŁ POWSZECHNYCH.

W zakresie geografji w oddziale V. należy ograniczyć te same tematy, co w szkole siedmioklasowej i sześcioklasowej. W zakresie nauki o przyrodzie należy zastosować w tym oddziale program, ustalony w dziale II. części pierwszej niniejszej instrukcji dla oddziału V. szkół siedmioklasowych i sześcioklasowych, ale z pominięciem pp. 5, 16, 18, 22, 24 oraz tematu „Ważka i jej larwa" z p. 21.

U w a g a o g ó l n a. Wymagania, dotyczące wyników nauczania języka polskiego i rachunków z geometrją w 6 oddziałach i określone powyżej w dziale III A. części pierwszej, **stosują się również do szkół sześcio, pięcio, cztero i trzyklasowych.**

89.

Urząd Wojewódzki Śląski
Wydział Oświecenia Publicznego.

L. O. P. II-1439. Katowice, dnia 22. września 1932 r.

OKÓLNIK Nr. 21.
w sprawie przekazywania dzieci do szkół specjalnych.

Do
Powiatowych Urzędów Szkolnych i Rad Szkolnych Powiatowych Województwa Śląskiego.

Urząd Wojewódzki — Wydział Oświecenia Publicznego zarządza w sprawie przekazywania dzieci do szkół specjalnych, co następuje:

1. Do szkoły specjalnej należy zasadniczo przekazywać wszystkie dzieci upośledzone umysłowo, jednak zdolne do kształcenia, będące w obowiązkowym wieku szkolnym, oraz należące do jednej ze szkół danego Związku Szkolnego.

2. W tym celu winne poszczególne kierownictwa szkół po porozumieniu się z właściwymi wychowawcami klas, psychologiem szkolnym przy Wydziale Oświecenia Publicznego i lekarzem szkolnym (gdzie takowy istnieje), przedkładać inspektorowi szkolnemu do dnia 15 marca każdego roku szkolnego w 2 egzemplarzach imienny spis dzieci, które według ich zdania kwalifikują się do szkoły specjalnej. Do powyższego spisu należy dołączyć wszelkie dowody, mogące ułat-

---

[1]) Program nauki w publicznych szkołach powszechnych. Lwów — 1931.

wić rozpoznanie stopnia i rodzaju upośledzenia umysłowego dzieci a mianowicie: kartę zdrowia, kartę indywidualną (arkusz obserwacyjny) i t. p. (zał. nr. 1). O ile chodzi o dzieci starszych roczników, nadające się zdaniem wychowawcy klasy do przekazania do szkoły specjalnej, należy dołączyć wykaz cenzur za cały czas uczęszczania dziecka do szkoły, przyczem zaznaczyć, z jakich powodów dane dziecko powtarzało klasę lub klasy. (Zał. nr. 2).

3. Tak przygotowany wykaz, zaopatrzony ewentl. własnemi uwagami przekazuje inspektor szkolny w jednym egzemplarzu kierownikowi szkoły specjalnej celem przeprowadzenia szczegółowych i fachowych badań a drugi przesyła do Wydziału Oświecenia Publicznego na ręce pschologa szkolnego, celem prowadzenia ewidencji wszystkich uczniów upośledzonych umysłowo.

4. Kierownik szkoły specjalnej zakwalifikuje (zał. nr. I. rubr. 12), czy dziecko nadaje się do szkoły specjalnej czy też nie, poda liczbowy wynik (iloraz inteligencji, ilość punktów i t. p.) nie krępując się brakiem miejsca w szkole specjalnej.

5. Kierownik szkoły specjalnej przesyła odpis wyniku badań drogą służbową do Wydziału Oświecenia Publicznego na ręce psychologa szkolnego, sporządzając imienny spis badanych dzieci (zał. nr. III).

6. O ile liczba dzieci upośledzonych, mających być przyjętemi do szkół specjalnych, byłaby tak wielką, że przyjęcie ich spowodowałoby zwiększenie liczby uczniów w klasie ponad 20, wówczas kierownik szkoły specjalnej wyda opinję, które dzieci należy zostawić w szkole powszechnej aż do utworzenia nowego oddziału klasy specjalnej.

7. Przy selekcji dzieci do szkoły specjalnej należy uwzględniać kolejność następującą:

a) dzieci o ilorazie inteligencji powyżej 70 zostają w szkole powszechnej;

b) dzieci o ilorazach inteligencji 65—70 mogą być przeniesione do szkoły specjalnej dopiero po 2 latach pobytu w szkole powszechnej bez dostatecznych postępów;

c) dzieci o ilorazach inteligencji poniżej 65 kwalifikuje się do szkoły specjalnej po rocznym pobycie w szkole powszechnej. Dzieci poniżej ilorazu inteligencji 60 mogą być przyjęte do szkoły specjalnej bez uczęszczania do szkoły powszechnej, przyczem należy zwrócić baczną uwagę na to, iż często zwłaszcza przy dzieciach nowowstępujących do szkoły złe wyniki badań psychologicznych wypływają nie tyle z niedorozwoju umysłowego, co z onieśmielenia.

8) Ze względu na wyżej podane normy byłoby wskazanem, żeby nauczyciele w szkołach powszechnych przeprowadzali badania testami Bineta Termana, ponieważ doświadczenie uczy, iż przekazuje się corocznie do szkoły specjalnej pewną ilość dzieci zupełnie normalnych jedynie zaniedbanych w nauce.

Badania wstępne, których wynik należy również zaznaczyć na zał. nr. 1, służą dla orjentacji nauczyciela w klasie i nie wykluczają badań kierownika szkoły specjalnej.

9. Do szkoły specjalnej nie mogą być przekazywane:

a) dzieci ślepe lub wybitnie krótkowzroczne, głuche lub o słuchu wybitnie przytępionym, głuchonieme i epileptyczne,

b) dzieci umysłowo ciężko upośledzone, których rozwój nawet w szkole specjalnej nie rokuje powodzenia,

c) dzieci moralnie zaniedbane, lub których wychowanie domowe jest zaniedbane,

d) dzieci zaniedbane w nauce z jakiegokolwiek powodu a dorozwinięte umysłowo.

10. Nawet w razie braku szkoły specjalnej w pobliżu szkoły dla dzieci normalnych, należy sporządzić wyżej wymieniony spis (zał. nr. I) i przesłać go w 2 egzemplarzach do inspektora szkolnego, który zatrzymuje jeden egzemplarz u siebie aż do czasu ewentualnego zorganizowania szkoły lub klasy specjalnej, a drugi przesyła do Wydziału Oświecenia Publicznego na ręce psychologa szkolnego z zaznaczeniem „brak szkoły specjalnej".

11. Wobec tego, że znaczny odsetek rodziców odnosi się do szkół specjalnych z pewną rezerwą a niekiedy z niechęcią i uważa przekazywanie dzieci do szkoły specjalnej za ujmę dla siebie, należy przy sposobności zebrań rodzicielskiech rozwinąć odpowiednią akcję uświadamiającą, celem uprzytomnienia rodzicom, że przekazanie dziecka upośledzonego do szkoły specjalnej jest koniecznością i dobrodziejstwem.

Za Wojewodę:

(—) **Dr. Ręgorowicz**

Naczelnik Wydziału Oświecenia Publicznego.

Załącznik Nr. 1.
do okólnika Nr. 21
L. O. P. II.-1439.

Wykaz dzieci podejrzanych o niedorozwój umysłowy*)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Liczba porządkowa	**Nazwisko i imię** dziecka	Dokładna data urodzenia	Miejsce urodzenia	Data przyjęcia do szkoły	Klasa Oddział	**Nazwisko i imię** ojca, matki lub opiekuna	Zawód ojca	Dokładny adres	Uzasadnienie podejrzenia o niedorozwój umysłow. (charakt. cechy fizyczne i psychiczne) postępy w nauce, zachowanie wobec kolegów, dziedziczność i t. p.	Warunki życiowe dziecka środowisko domowe i jego wpływ	Opinja kierownika szkoły	Opinja lekarza szkolnego	Opinja psychologa szkolnego	Wyniki badań psychologicznych a) kier. szkoły specjalnej b) nauczyciela w klasie	Decyzja kierownika szkoły specjalnej (uzasadnienie)

*) Specjalnie doniosłe znaczenie ma rubryka 10, należy ją przeto wypełnić z całą sumiennością.

.... wychowawca klasy

.... kier. szkoły

.... lekarz szkolny

.... psycholog szkolny

Załącznik Nr. 2
do okólnika Nr 21
L. O. P. II. - 1439.

Wykaz cenzur

ucznia (nicy) ....

za czas od .... do ....

Przedmiot	Wykazy cenzur z końcem roku szkolnego							Uwaga
	19...../.....	19...../.....	19...../.....	19...../.....	19...../.....	19...../.....	19........	
	kl..........	kl..........	kl..........	kl..........	kl..........	kl..........	kl..........	
Zachowanie się: . .								
Pilność								
Religja								
Język wykładowy .								
Drugi język								
Rachunki z geometrją								
Przyroda								
Geografja								
Historja								
Rysunki								
Roboty r.								
Śpiew								
Gimnastyka								
Ilość opuszczonych dni – uspraw. . .								
Ilość opuszczonych dni – nieuspr. . .								

.... Miejscowość i data.

.... Kierownik szkoły.

Załącznik Nr. 3.
do okólnika Nr. 21
L. O. P. II. - 1439.

Spis

uczniów zbadanych w szkole specjalnej w ....

dnia ....

1	2	3	4
Nazwisko i imię	Przekazany ze szkoły w miejscowości	Wynik badania psychologicznego	Czy przyjęty do szkoły specjalnej (uzasadnienie)

.... Kierownik szkoły.

...., dnia .... 193...... r.

90.
KOMUNIKAT

Ministerstwo
Wyznań Religijnych i Oświecenia
Publicznego.

Nr. III. TP-3639/32. Warszawa, 1 sierpnia 1932 r.

W sprawie zakazu przyjmowania do szkół Józefa Rzewnickiego.

Ministerstwo zawiadamia, że Józef Rzewnicki ur. w dniu 19 marca 1911 r. w Jawonku, woj. Lubelskiego wyznania rzym.-katolickiego, syn Bolesława i Bronisławy z Jarmużewskich, b. uczeń Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni nie może być przyjęty do szkół średnich ogólnokształcących i zawodowych i do zakładów kształcenia nauczycieli, ani nie może być dopuszczony do egzaminów z kursu tych szkół — bez zezwolenia Ministerstwa.

w z. Dyrektora Departamentu
(—) **A. Romanowski**
Ministerjalny Wizytator Szkół.

92.
KONKURSY.

Urząd Wojewódzki Śląski, Wydział Oświecenia Publicznego ogłasza niniejszem konkurs **na posadę dyrektora państwowego gimnazjum klasycznego im. Antoniego Osuchowskiego w Cieszynie.** Do posady tej przywiązane są pobory unormowane ustawą z 9. X. 1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 116, poz. 924). Przy zakładzie jest służbowe mieszkanie dla dyrektora.

O stanowisko to ubiegać się mogą osoby, odpowiadające pod względem kwalifikacyj wymaganiom ustawy z dn. 26 września 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 90, poz. 828) zmienionej ustawą z dnia 16 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 75, poz. 740) oraz wymaganiom art. 12 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o stosunkach służbowych nauczycieli, w brzmieniu rozporządzenia z dnia 3 lutego 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 47, poz. 462).

Podania należycie udokumentowane należy wnosić drogą służbową do Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego — Wydziału Oświecenia Publicznego w Katowicach w terminie sześciotygodniowym od daty wyjścia niniejszego numeru Gazety Urzędowej.

Urząd Wojewódzki Śląski — Wydział Oświecenia Publicznego ogłasza niniejszem **k o n k u r s** na następujące posady:

1. **Kierownika** 5-klas. publ. szkoły powszechnej w **Bojszowach Górnych,** powiatu pszczyńskiego — stanowisko organicznie połączone z organistostwem.
2. **Kierownika** 2-klas. publ. szkoły powszechnej w **Bojszowach Nowych,** powiatu pszczyńskiego.
3. **Kierownika** 3--klas. publ. szkoły powsz. w **Ćwiklicach,** powiatu pszczyńskiego — stanowisko organicznie połączone z organistostwem.
4. **Kierownika** 2-klas. publ. szkoły powszechnej katolickiej w **Golasowicach,** powiatu pszczyńskiego — stanowisko organicznie połączone z organistostwem.
5. **Kierownika** 2-klas. publ. szkoły powszechnej ewangel. w **Golasowicach,** powiatu pszczyńskiego — stanowisko organicznie połączone z organistostwem.
6. **Kierownika** 2-klas. publ. szkoły powsz. w **Hołdunowie,** powiatu pszczyńskiego.
7. **Kierownika** 2-klas. publ. szkoły powsz. w **Pasieczce,** powiatu pszczyńskiego.
8. **Kierownika** 3-klas. publ. szkoły powsz. w **Wiśle Małej,** powiatu pszczyńskiego — stanowisko organicznie połączone z organistostwem.
9. **Kierownika** 3-klas. publ. szkoły powsz. w **Czarkowie,** powiatu pszczyńskiego.
10. **Kierownika** 3-klas. publ. szkoły powsz. w **Goławcu,** powiatu pszczyńskiego.
11. **Kierownika** 2-klas. publ. szkoły powszechnej w **Porębie,** powiatu pszczyńskiego.
12. **Kierownika** 3-klas. publ. szkoły powszechnej dla mniejszości jęz. niemieckiej w **Pszczynie.**
13. **Kierownika** 4-klas. publ. szkoły powsz. w **Żwakowie,** powiatu pszczyńskiego.

Podania należycie udokumentowane należy wnosić drogą służbową do Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego Wydziału Oświecenia Publicznego w Katowicach w terminie 4-tygodn. od daty ukazania się niniejszego numeru Gazety Urzędowej Wojew. Śląskiego.

Rada Szkolna Powiatowa w Cieszynie rozpisuje konkurs na **kierownictwa**

1) 4-klasowej szkoły powszechnej w **Pierśćcu,**
2) 2-klasowej szkoły powszechnej w **Iskrzyczynie.**

Podania przysłać należy w drodze służbowej do Rady Szkolnej Powiatowej w Cieszynie. Starający się o te posady uzdolnieni muszą być do zastępczego nauczania religji katolickiej.

KONKURS
na stanowisko dyrektora Państwowego Gimnazjum im. Bolesława Chrobrego w Pszczynie.

Wydział Oświecenia Publicznego Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego ogłasza **p o n o w n i e** konkurs na stanowisko dyrektora Państwowego Gimnazjum męskiego im. Bolesława Chrobrego w Pszczynie:

Do tego stanowiska przywiązane jest uposażenie, oparte na przepisach ustawy z dnia 9 października 1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 116, poz. 924). O stanowisko to ubiegać się mogą osoby, odpowiadające pod względem kwalifikacyj wymaganiom ustawy z dnia 26 września 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 90, poz. 828), zmienionej ustawą z dnia 16 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 75, poz. 740) oraz wymaganiom art. 12 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o stosunkach służbowych nauczycieli w brzmieniu rozporządzenia z dnia 3 lutego 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 47, poz. 462), a wprowadzonej na obszarze Województwa Śląskiego ustawą Sejmu Śląskiego z dnia 19. X. 1927 r. (Dz. Ust. Śl. Nr. 22, r. 1927, poz. 40).

Podania należycie udokumentowane należy wnosić w drodze służbowej do Wydziału Ośw. Publicznego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach w terminie do 6 tygodni od daty ogłoszenia niniejszego konkursu w Ruchu służbowym — Dodatku do Dziennika Urzędowego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie.

91.
WYDAWNICTWA.

Nakładem Powszechnego Uniwersytetu Korespondencyjnego (P. U. K.) w Warszawie ukazała się w ostatnim czasie następująca książka, na którą zwraca się uwagę:

Hertz Alekander dr. i Kipowa Łucja: W poszukiwaniu nowych metod pracy oświatowej. — Wychowanie obywatelskie przez korespondencję. — Str. 131 in. 8°. Cena egzemplarza zł. 4.

Czcionkami i drukiem: Drukarni Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach.